

YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

Ympäristökasvatuksen toteutuminen, kokeminen ja kehittämistoiveet
varhaiskasvatuksessa Rovaniemellä

Krista Kuusela

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

2016

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Krista Kuusela	Vuosi	2016
Ohjaaja	Raimo Vähänikkilä & Timo Marttala		
Toimeksiantaja	Rovaniemen kaupunki, varhaiskasvatuspalvelut		
Työn nimi	YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA, Ympäristökasvatuksen toteutuminen, kokeminen ja kehittämistoiveet varhaiskasvatuksessa Rovaniemellä		
Sivu- ja liitemäärä	55 + 5		

Opinnäytetyöni aiheena on varhaiskasvatusikäisten ympäristökasvatus, joka on hyvin ajankohtainen ja kiinnostaa minua erittäin paljon. Ympäristökasvatuksella ja luonnossa toimimisella on monia myönteisiä vaikutuksia lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kuvata varhaiskasvatusikäisten ympäristökasvatuksen toteutusta ja merkitystä yleisesti Suomessa sekä paikallisesti Rovaniemellä. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia ja mielipiteitä ympäristökasvatuksesta ja heidän toiveitaan sen kehittämisestä Rovaniemen varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen aineisto kerättiin Webropol-kyselyllä, joka lähetettiin 52 Rovaniemen kunnalliselle ja yksityiselle varhaiskasvatyksikölle. Kyselyyn saatiin 24 vastausta. Aineistoa käsiteltiin etupäässä kvalitatiivisesti sisällönanalyysin ja teemoittelun avulla.

Varhaiskasvatusikäisten ympäristökasvatuksen tärkein tavoite, ympäristöherkkyyden kehittäminen myönteisten ympäristö- ja luontokokemusten kautta, toteutuu erittäin hyvin kyselyyn vastanneissa päiväkodeissa. Sellaiset ympäristökasvatus-toimet, jotka lisäsivät ympäristökasvatusta ja kestävä elämäntavan omaksumista organisoidummin, eivät toteudu kovin monessa päiväkodissa. Varhaiskasvattajien mielipiteet ja kokemukset ympäristökasvatuksesta ovat myönteisiä ja sen tärkeyttä esiin tuovia. Usea vastaaja toi esiin ympäristökasvatuksen ja luonnossa toimimisen merkityksen monien varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumisessa. Keskeistä kehittämisideoissa oli toive työntekijöiden tietoisesta asennemuutoksesta ja sitoutumisesta ympäristökasvatuksen, erityisesti jätteiden lajittelun ja kierrätyksen toteutukseen. Monet ehdottivat asian edistämiseksi koulutusta, keskustelua ja varhaiskasvatussuunnitelmien päivittämistä ympäristökasvatuksen osalta.

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää varhaiskasvatusikäisten ympäristökasvatuksen toteuttamisessa ja kehittämisessä.

Asiasanat ympäristökasvatus, varhaiskasvatus, luonto, ympäristöherkkyys, ympäristövastuullisuus, kestävä kehitys

Degree Programme in Social Services
Bachelor of Social Services

Author	Krista Kuusela	Year	2016
Supervisor	Raimo Vähänikkilä & Timo Marttala		
Commissioned by	City of Rovaniemi, Early childhood education services		
Subject of thesis	ENVIRONMENTAL EDUCATION IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION, Realisation, Experiencing and Developing of Environmental Education in Early Childhood Education in Rovaniemi		
Number of pages	55 + 5		

The topic of this Bachelor's thesis is environmental education in early childhood education. The topic was chosen because it is current at the moment and I am really interested in it. Environmental education and being in the nature has lots of positive impacts on the welfare and development of a child.

The purpose of the thesis was to describe how environmental education in early childhood education is realized in general in Finland and in Rovaniemi and what kind of significance it has. A further aim was to find out experiences and opinions of early childhood pedagogues about environmental education in the early childhood education in Rovaniemi, as well their ideas about improving environmental education. The study was carried out with internet questionnaires, which were emailed to 52 municipal and private day care centres in Rovaniemi. The questionnaire was answered by 24 participants. The research material was handled mainly by qualitative methods such as content analysis and thematization.

The main goal of environmental education in early childhood which is developing environmental sensibility by positive environmental and nature experiences, is actualized very well in the day care centres which took part in the enquiry. More organized and specialized environmental education is not implemented in many day care centres. Early childhood pedagogues' opinions and experiences of environmental education are really positive. Many respondents emphasized that by means of environmental education it is possible to achieve many targets of early childhood education. Central in the developing ideas was a wish, that kindergarten employees could change their attitudes and commitment towards environmental issues and towards implementing environmental education in early childhood education. Results of the thesis can be used in implementing and developing of environmental education in early childhood education.

Key words environmental education, early childhood education, nature, environmental sensibility, environmental responsibility, sustainable development

SISÄLLYS

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Abstract of Thesis	3
SISÄLLYS	4
KUVIO-, TAULUKKO- JA LIITELUETTELO	5
1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Työn tausta ja tavoitteet	8
2.2 Työn tarkoitus ja tutkimuskysymykset	9
2.3 Aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä	9
3 YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA	11
3.1 Varhaiskasvatuksesta lyhyesti	11
3.2 Ympäristökasvatus varhaiskasvatussuunnitelmissa	13
3.3 Ympäristökasvatus ja sen tavoitteet	16
3.4 Keskeistä varhaiskasvatusikäisten ympäristökasvatuksessa	21
3.5 Ympäristökasvatuksen merkitys varhaiskasvatuksessa	25
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
4.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	29
4.2 Aineiston analyysi	31
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	32
5.1 Ympäristökasvatuksen toteutuminen Rovaniemen varhaiskasvatuksessa ...	32
5.1.1 Kyselyn ja valtakunnallisen kyselyn tulosten vertailua	37
5.2 Ympäristökasvatuksen kokeminen Rovaniemen varhaiskasvatuksessa	38
5.2.1 Ympäristökasvatus luonnollisena osana varhaiskasvatusta	39
5.2.2 Kasvattajan asenteen ja esimerkin merkitys	40
5.2.3 Ympäristökasvatus ympäristövastuullisuuden edistäjänä	41
5.3 Ympäristökasvatuksen kehittäminen Rovaniemen varhaiskasvatuksessa ...	42
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	45
6.1 Tulosten johtopäätökset	45
6.2 Opinnäytetyön validiteetti ja reliabiliteetti	47
6.3 Pohdinta	48
7 LÄHTEET	51
7.1 Lisätietoa ja vinkkejä ympäristökasvatukseen	54
LIITTEET	56

KUVIO-, TAULUKKO- JA LIITELUETTELO

Kuvio 1. Laajennettu Palmerin puumalli. s. 19

Kuvio 2. Ympäristökasvatuksen keskeiset tekijät. s. 21

Kuvio 3. Ympäristökasvatuksen kokonaisvaltaisuus ja oppimisen ulottuvuudet. s. 26

Kuvio 4. Yleisimmät ympäristökasvatusasiat. s. 34

Taulukko 1. Yleisimmät ympäristökasvatusasiat. s. 35

Taulukko 2. Harvoin toteutuvat ympäristökasvatusasiat. s. 36

Taulukko 3. Hyvin heikosti toteutuvat ympäristökasvatusasiat. s. 36

Liite 1. Kyselyn saatekirje. s. 56

Liite 2. Kyselylomake. s. 57–60

1 JOHDANTO

Luonto, erityisesti metsä on lapsille monipuolinen ja kokonaisvaltainen toiminta- ja oppimisympäristö, jossa kehittyvät niin sosiaaliset taidot, vastuunottokyky kuin mielikuvituskin. Metsässä oleminen ruokkii kekseliäisyyttä ja toimeliaisuutta. (Puranen 2016, 67, 70.) Tutkimusten mukaan luonnonympäristö tarjoaa parhaat mahdollisuudet lasten leikeille. Metsä tarjoaa loputtomasti virikkeitä ja sitä ei voi koskaan ”leikkiä loppuun”, toisin kuin ihmisen rakentaman leikkipaikan. (Salonen 2016.) Leikki kuuluu olennaisena osana varhaislapsuuteen ja leikkiminen on tärkeää erityisesti pienten lasten ympäristökasvatuksessa (Cornell 1979, Nordströmin 2004, 118 mukaan). Luonnossa olemisella ja ympäristökasvatuksella on monia myönteisiä vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin sekä terveyteen.

Lapsuudessa keskeisin ympäristökasvatuksen tavoite on ympäristöherkkyyden kehittyminen, mikä edistää ympäristövastuullisuuden muodostumista myöhemmällä iällä. Ympäristöherkkyydellä tarkoitetaan ihmisen kokemuksellista suhdetta ympäristöön, se on kykyä havaita ja aistia ympäristöä ja sen muutoksia. (Matikainen 2008, 161.) Varhaislapsuus eli juuri varhaiskasvatusikä on ihmisen arvojen ja elämäntapojen muotoutumisen kannalta hyvin merkittävää aikaa. Silloin muodostuu pohja myöhemmän iän ympäristöasenteille ja ympäristövastuulliselle toiminnalle. (Nykänen & Kinnunen 1992, 3.)

Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatus on jäänyt vähälle huomiolle niin maailmanlaajuisesti kuin Suomessakin (Pramling Samuelsson & Kaga 2008, 2009, Raittilan 2012, 208 mukaan; Nykänen & Kinnunen 1992, 3). Päiväkodeilla ja muilla varhaiskasvatuksen yksiköillä on avainasema ympäristömyönteisyyden ja kestäväan elämäntapaan kasvamisen perustan luomisessa (Suomen ympäristökasvatuksen seura 2016). Ympäristökasvatus on kokonaisvaltaista ja lasta kiinnostavaa tekemistä, joka voidaan liittää osaksi lähes kaikkea päiväkodeissa tapahtuvaa arkipäivän toimintaa ja sillä voidaan saavuttaa monia varhaiskasvatuksen tavoitteita.

Työni tietoperusta liittyy ympäristökasvatukseen ja sen toteuttamiseen varhaiskasvatusikäisten parissa yleisellä tasolla. Tutkimusaineiston eli empirian kautta aiheen tarkasteluun tulee mukaan paikallinen taso, sillä selvitän ympäristökasvatuksen toteutusta, kokemuksia ja kehittämistoiveita Rovaniemen varhaiskasvatuksessa kyselyn avulla. Kyselyn kohderyhmäksi valitsin Rovaniemen yksityiset ja kunnalliset päiväkodit, joihin kuuluvat myös ryhmäperhepäiväkodit sekä avoimen varhaiskasvatuksen varhaiskasvatuskerhot ja avoin päiväkotit. Varhaiskasvatukseen kuuluvan perhepäivähoidon ja päiväkerhotoiminnan rajasin pois kohderyhmästä. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatuspalvelut.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Työn tausta ja tavoitteet

Halusin tehdä opinnäytetyöni ympäristökasvatuksesta varhaiskasvatuksessa, sillä ympäristökasvatus ja ympäristövastuullinen toiminta kiinnostavat minua suuresti ja ne ovat hyvin ajankohtaisia aiheita. Valmistuttuani sosionomiksi (AMK) saan myös lastentarhanopettajan pätevyyden ja haluaisin tulevassa työssäni toteuttaa ympäristökasvatusta sekä edistää ympäristövastuullista toimintaa. Olen havainnut, että asuinpaikkakunnallani Rovaniemellä ei ole (tilanne keväällä 2015) ainakaan sellaisia päiväkoteja, joiden nimessä ympäristökasvatus tai luontopainotteisuus näkyisi tai ne markkinoisivat toimintansa painottumista ympäristö- tai luontokasvatukseen. Olen kysynyt ympäristökasvatuksen toteutumisesta Rovaniemen varhaiskasvatuksen ylimmältä johdolta, jonka mukaan ympäristökasvatus kuuluu päiväkodin toimintaan, jos siellä työskentelee aiheeseen perehtynyt ja siitä kiinnostunut henkilö. Halusin edellä esitettyjen seikkojen vuoksi selvittää, millaista ympäristökasvatusta Rovaniemen varhaiskasvatuksessa toteutetaan. Lisäksi aiheen valintaan vaikutti asia, että sosionomin opinnoissani on käsitelty hyvin suppeasti ympäristökasvatusta ja kestäväää kehitystä varhaiskasvatuksen näkökulmasta, joten haluan opinnäytetyöni kautta ottaa selvää ympäristökasvatuksen toteutuksesta myös valtakunnallisesti.

Yhtenä keskeisenä opinnäytetyöni tavoitteena on lisätä ammatillisuuttani: perehtyä paremmin ympäristökasvatukseen ja sen erilaisiin toteuttamistapoihin sekä kerätä käyttööni varhaiskasvattajan ”ympäristökasvatuksen työkalupakkia” – tietoa, hyviä kokemuksia ja vinkkejä. Opinnäytetyöni kautta voin tuoda esiin ympäristökasvatuksen merkitystä varhaiskasvatuksessa ja lisätä tietoa aiheesta. Työn tavoitteena on edistää ympäristökasvatuksen näkyvyyttä ja kehittämistä Rovaniemen varhaiskasvatuksessa.

2.2 Työn tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuvata varhaiskasvatusikäisten ympäristökasvatusta ja perustella sen merkitystä *yleisesti* sekä kyselyn tulosten perusteella kuvata varhaiskasvatusikäisten ympäristökasvatusta ja pohtia sen merkitystä *paikallisesti*, Rovaniemellä. Lisäksi tarkoituksena on selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia ympäristökasvatuksesta ja heidän toiveitaan sen kehittamisestä Rovaniemen varhaiskasvatuksessa. Pääpaino aiheen tarkastelussa on ympäristökasvatuksen toteutumisessa ja sisällöissä.

Tutkimuksen tarkoitusta kuvataan Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 138) mukaan yleensä neljän piirteen avulla. Tutkimuksen tarkoitus voi olla kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava ja tarkoitus ohjaa tutkimusstrategisia valintoja. (Hirsjärvi ym. 2009, 138.) Opinnäytetyöni tarkoitus on kuvaileva, sillä siinä kuvataan tutkimuksen kohteena olevaa asiaa tai ilmiötä sekä dokumentoidaan siitä keskeisiä, kiinnostavia piirteitä.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaista ympäristökasvatusta varhaiskasvattajat toteuttavat Rovaniemen päiväkodeissa?
2. Millaisena Rovaniemen varhaiskasvattajat kokevat ympäristökasvatuksen?
3. Miten Rovaniemen varhaiskasvattajat haluaisivat kehittää ympäristökasvatusta työpaikallaan?

2.3 Aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä

Melko lailla samansuuntaisia asioita kuin opinnäytetyössäni on käsitelty Kniivilän opinnäytetyössä ”Kestävä kehitys Vaasan kaupungin päiväkodeissa” (2011). Työssä selvitettiin, otetaanko Vaasan kaupungin päiväkodeissa huomioon kestävä kehitys ja kuinka se näkyy päiväkodin toiminnassa. Tutkimuksessa tiedusteltiin myös kestävä kehityksen huomioon ottamisen haasteellisuutta sekä sitä, kaipaavatko lastentarhanopettajat lisää tietoa kestävästä kehityksestä. Säkkinen

selvitti opinnäytetyössään ”Kestävää kehitystä päiväkodissa” (2009), millä tavoin kestävä kehitys on otettu huomioon varhaiskasvatuksessa. Logrenin ja Koutosen (2010) opinnäytetyössä selvitettiin, millaisia vihreitä arvoja ympäristökasvatuspäiväkodissa on ja miten nämä päiväkodin vihreät arvot näkyvät hoidossa olevien lasten kodeissa. Uschanovin (2013) opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Sateenkaari Koto ry:n päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä ympäristökasvatuksesta ja kestävästä kehityksestä. Vastaajat mielsivät ympäristökasvatuksen tärkeäksi osaksi varhaiskasvatusta, josta on paljon etuja lapsille.

Laaksosen (2014, 24) opinnäytetyössä ”Ympäristökasvatus osana varhaiskasvatusta – Päiväkotikiertokierros ympäristökasvatukseen” Omppulan päiväkodin henkilökunnalta kerättiin kehittämisideoita ympäristökasvatuksesta. He toivoivat enemmän lähiluonnossa liikkumista, teemaan liittyviä vierailuja, vinkkejä lapsilähimmäiseen kierrättämiseen, esimerkkejä toimintahetkistä, panostusta pientenkin lasten ympäristökasvatukseen ja tietoa erilaisista tavoista toteuttaa ympäristökasvatusta. Lisäksi ehdotettiin, että osa henkilökunnasta voisi erikoistua ympäristöteemaan. Arrelan toiminnallisen opinnäytetyön ”Ympäristökasvatusohjelma viisi- ja kuusivuotiaille” (2012) tavoitteena oli luoda toimivia välineitä ympäristökasvatuksen toteutukseen päiväkotiympäristössä sekä herättää lasten huomio ympäristöä ja sen suojelua kohtaan. Tuloksena syntyi viisi- ja kuusivuotiaille suunniteltu ympäristökasvatusopas, joka käsittää seitsemän toimintakertaa. Männistön ja Ritalan (2012) opinnäytetyön ”Kestävää kehitystä tukeva liikuntapaketti päiväkodeille: ympäristökasvatuksen toteuttaminen liikunnan keinoin” tarkoituksena oli tuottaa kattava varhaiskasvatusliikunnan materiaalipaketti, joka tukee kestävä kehityksen ajatuksen toteuttamista päiväkodeissa. Lisäksi työn tavoitteena oli tuoda päiväkodin liikunta- ja ympäristökasvatus lähemmäksi toisiaan. Männistön ja Ritalan opinnäytetyöhön sisältyy erittäin hyvä toimintaidea, jota haluaisin tulevassa työssäni toteuttaa.

3 YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Varhaiskasvatuksesta lyhyesti

Varhaiskasvatus on hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jonka tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista ja edistää lapsen hyvinvointia ja tervettä minäkäsitystä (Rovaniemen varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 19.)

Varhaiskasvatusta järjestävistä varhaiskasvatuspalveluista keskeisimmät ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä muu varhaiskasvatus kuten avoin varhaiskasvatus ja erilaiset kerhot. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta. Kun vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu, vanhemmat valitsevat lastensa varhaiskasvatuspalvelun. Koulun aloitusta edeltävä esiopetus on toiminnallisesti varhaiskasvatusta ja siihen osallistuminen on ollut velvoittavaa 1.8.2015 alkaen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11; Opetushallitus 2016a; Rovaniemen varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 5.)

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvot perustuvat keskeisiin kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen arvoista keskeisin on lapsen ihmisarvo. Varhaiskasvatuksen keskeisiä periaatteita ovat lapsen oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, saada tarvitsemaansa erityistä tukea, oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen, oikeus turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti sekä oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen. Varhaiskasvatusta ohjaavat yksittäisten kasvatus- ja sisältötavoitteiden lisäksi kokoavat kasvatuspäämäärät, joita ovat: henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavan käyttäytymisen vahvistaminen ja itsenäisyyden asteittainen lisääminen. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää ottaa huomioon lapsuuden itseisarvoinen luonne, vaalia lapsuutta ja

ohjata lasta ihmisenä kasvamisessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12, 13.)

Varhaiskasvatuksen toteuttamista ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (vasun perusteet), joka pohjautuu valtioneuvoston 28.2.2002 hyväksymiin varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin linjauksiin. Vasun perusteiden tavoitteena on muun muassa edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista ja kehittämistä, lisätä henkilöstön ammatillista tietoisuutta ja vanhempien osallisuutta lapsensa varhaiskasvatuksessa. Valtakunnallisen tason ohjaukseen kuuluvat myös esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, lasten päivähoitoa ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset sekä varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. Lisäksi varhaiskasvatusta ohjataan kunnallisella tasolla kunnan varhaiskasvatuksen linjausten ja strategioiden sekä kunnan, varhaiskasvatussyksikön ja jokaisen lapsen omien varhaiskasvatussuunnitelmien ja esiopetuksen suunnitelmien kautta. (Vasun perusteet 2005, 7, 8–9.)

Maassamme valmistellaan parhaillaan uusia valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Opetushallituksen valmistelemat ja laatimat vasun perusteet on tarkoitus olla valmiina lokakuun 2016 lopussa. Ne ovat pohjana paikallisille 1.8.2017 käyttöön otettaville varhaiskasvatussuunnitelmille. (Opetushallitus 2016b.) Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran (Sykse) asiantuntija osallistui helmikuussa 2016 uutta vasua valmisteleviin työpajoihin. Sykse pitää tärkeänä, että kestävä elämäntapa on läpäisevästi mukana valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman arvoperustassa ja kaikissa oppimiskokonaisuuksissa sekä erityisesti kokonaisuudessa "Tutkin ja toimin ympäristössäni". Syksen tavoitteena on, että uusi vasu luo vankan pohjan kestävään elämäntapaan kasvamiselle. (Suomen ympäristökasvatuksen seura 2016.)

Kestävä elämäntapa on esillä myös esiopetuksen opetussuunnitelmassa ja tärkeänä lähtökohtana perusopetuksen ja lukion OPS:eissa (vuoden 2016 aikana valmistuvat myös peruskoulun uudet opetussuunnitelmat). Ympäristökasvatus - verkkolehden mukaan ympäristökasvatuksen edistämiseksi on käynnistetty laaja-

alainen kehittämisprosessi, jossa laaditaan suunnitelma sille, miten kestävän kehityksen kasvatusta ja koulutusta edistetään Suomessa (Vähä-Jaakkola 2016).

3.2 Ympäristökasvatus varhaiskasvatussuunnitelmissa

Kun vasun perusteet ja siihen pohjaavat kunnalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat keskeisiä varhaiskasvatuksen toteutusta ohjaavia dokumentteja, on kiinnostavaa tarkastella, miten niissä painotetaan ympäristökasvatusta. Aluksi tarkastelin aiheeseen liittyvien käsitteiden esiintymistä suunnitelmissa. Vasun perusteissa (2005) ei mainita kertaakaan sanoja ympäristökasvatus, luontokasvatus tai kestävä kehitys. Luonto-sana mainitaan kaksi kertaa ja perusteissa puhutaan luonnon ilmiöistä ja luonnontieteellisestä orientaatiosta. Ympäristö-sana esiintyy 70 kertaa eri yhteyksissä, joissa pääasiassa puhutaan varhaiskasvatusympäristöstä, mutta myös lähi-, leikki-, kasvu-, toiminta-, esine- ja päivähoitoympäristöistä sekä rakennetusta, fyysisestä, psyykkisestä, kognitiivisesta, kaksikielisestä ja tutkimisen ympäristöistä ja pelkästä ympäristöstä.

Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (Rovaniemen vasu) (2012) ei mainita sanoja ympäristö- tai luontokasvatus, mutta kestävä kehitys mainitaan neljä kertaa ja luonto kahdeksan kertaa. Vasussa puhutaan luontosuhteesta, luonnon monimuotoisuudesta, luonnon merkityksestä ja luonnon ilmiöistä sekä luonnonvarojen säästämisestä ja luonnontieteellisestä orientaatiosta. Ympäristö-sana esiintyy 79 kertaa eri yhteyksissä, joissa puhutaan pelkästä ympäristöstä, lähi-, leikki-, kasvu-, toiminta-, oppimis-, media-, kehitys- ja päivähoitoympäristöistä sekä rakennetusta, fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta, oppimisen ja lapsen ympäristöistä ja mainitaan sana ympäristökansalainen.

Sanojen tarkastelun perusteella kunnallisessa vasussa ympäristö-sana on monipuolisemmin käytössä ja muutenkin aiheella on enemmän painoarvoa kuin valtakunnallisessa vasun perusteissa. Rovaniemen vasussa käsitellään kestävä kehitystä varhaiskasvatuksessa oman otsikon alla sekä painotetaan pohjoisen luonnon merkitystä ja luonnosta huolehtimisen tärkeyttä varhaiskasvatuksessa.

Vasuissa puhutaan varhaiskasvatusympäristöstä, johon kuuluvat rakennetut tilat, lähiympäristö, psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt sekä erilaiset materiaalit ja välineet. Hyvin rakennettu ympäristö on viihtyisä ja joustava ja se kannustaa lasta leikkimään, tutkimaan, liikkumaan, toimimaan ja ilmaisemaan itseään monin eri tavoin. Varhaiskasvatusympäristön ilmapiirin on tärkeää olla myönteinen. (Vasun perusteet 2005, 17, 18.) Hyvän ilmapiirin luovat kiireettömyys, rauhallisuus, määrätietoisuus, turvallisuus, huumori ja joustavuus. Hyvässä varhaiskasvatusympäristössä lapsi tulee hyväksytyksi, nähdyksi, kuulluksi, huomioiduksi ja ymmärretyksi. Varhaiskasvatusympäristön merkittävin tekijä on lapsiin empaattisesti suhtautuva aikuinen, jolla on muun muassa kyky tarkastella ympäristöä lapsen näkökulmasta ja kyky hyödyntää ja uudistaa ympäristöä tarpeen mukaan. (Rovaniemen vasu 2012, 17, 16.)

Vasun perusteissa (2005, 20) todetaan, että leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen ovat lapselle ominaisia tapoja toimia. Mainitut asiat tulisi tapahtua niitä tukevassa monipuolisessa varhaiskasvatusympäristössä. Rovaniemen vasussa (2012, 23) mainitaan liikkumisen suhteen muun muassa, että 3–6-vuotiailla lapsilla on oltava joka päivä *useita* mahdollisuuksia liikkua monipuolisesti vaihtelevassa ja liikkumiseen innostavassa ympäristössä.

Varhaiskasvatuksen keskeiset sisällöt rakentuvat eri orientaatioiden eli näkökulmien muodostamasta kokonaisuudesta. Sisällöllisiä orientaatioita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Tavoitteena on tarjota lapselle valmiuksia ja välineitä, joiden avulla lapsi pystyy kokemaan, perehtymään ja ymmärtämään ympäröivän maailman monimuotoisia ilmiöitä. (Vasun perusteet 2005, 26.) Matikaisen (2008, 156) mukaan orientaatiot suuntaavat lasta iloitsemaan, oppimaan ja huolehtimaan ympäristöstä ja rakastamaan luontoa. Ympäristökasvatus liittyy vahvimmin luonnontieteelliseen orientaatioon, mutta myös muissa on enemmän tai vähemmän ympäristökasvatukseen liittyviä elementtejä (Vasun perusteet 2005; Rovaniemen vasu 2012). Vasun perusteissa (2005, 27) todetaan, että orientaatioiden sisältöjen valintaan ja toteutukseen vaikuttavat ratkaisevasti

lasten kiinnostuksen kohteet, tarpeet ja paikalliset olosuhteet. Tutkimusten mukaan toteutukseen vaikuttaa hyvin olennaisesti myös kasvattajien kiinnostus, asenteet ja osaaminen (ks. luku 3.4).

Tarkastelen vielä Rovaniemen vasun ympäristökasvatukseen liittyviä osioita. Vasussa puhutaan rovaniemeläisen lapsen monipuolisista ja -aistisista mahdollisuuksista tutustua lähiympäristöönsä ja alueen luontoon. Rovaniemen kerrotaan tarjoavan lapselle ”vahvat lappilaiset juuret: toisesta ihmisestä välittämisen, luontevan vuorovaikutuksen ihmisten välillä, luonnosta huolehtimisen periaatteet ja siivet: uteliaisuutta, luovuutta ja lappilaista itsetuntoa”. Luonnontieteellisessä orientaatioissa puhutaan muun muassa havainnoimisesta, tutkimisesta, kokeilemisestä ja toiminnallisuudesta sekä monipuolisista luontokokemuksista, syventymisestä elollisen luonnon ilmiöihin sekä kotiseudun ja luonnon kunnioituksen oppimisesta. Siinä todetaan myös, että ”luonnosta huolehtiminen alkaa asenteista ja arvoista jo lapsena”. (Rovaniemen vasu 2012, 9, 24, 25.) Niin, ja lasten omaksumiin asenteisiin ja arvoihin vaikuttaa merkittävästi kasvattajien antama malli, heidän arvonsa ja asennoitumisensa asiaan. Tätä aihetta olisi mielestäni tärkeä käsitellä varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa -otsikon alla esitellään kestävä kehityksen periaatteita ja tavoitteita sekä sitä, mitä kestävä kehitys merkitsee varhaiskasvatuksessa. Sen kerrotaan olevan konkreettisia asioita, esimerkiksi lähiympäristön tutkimista, kavereista huolehtimista, lasten osallisuuden lisäämistä sekä kestävämpien arkikäytäntöjen oppimista kuten veden, energian ja luonnonvarojen säästämistä. Siinä todetaan myös, että varhaiskasvatuksessa kestävään kehitykseen ohjaavalla työllä on merkittävä rooli ympäristövastuullisten kansalaisten kasvamisessa (Rovaniemen vasu 2012, 25.)

Rovaniemen vasun Tulevaisuuden haasteet -osiossa ei puhuta kestävä kehityksen mukaisesta kasvatuksesta tai ympäristökasvatukseen panostamisesta tai muusta sellaisesta. Ehkä aihetta ei pidetä niin tärkeänä tai sen ajatellaan olevan jo osa toimintaa? Tai ehkä sen tärkeyttä ei ole tiedostettu? Ehkä aihe jää muiden kehitettävien asioiden ja haasteiden jalkoihin? Kuitenkin osiossa mainitaan, että

varhaiskasvatus on tulevaisuuden rakentamista ja se antaa hyvän pohjan lapsen myöhemmälle elämälle muun muassa oppimisen ilon, luonnon merkityksen, erilaisten ihmisten kohtaamisen ja oman osallisuuden kokemusten kautta. (Rovaniemen vasu 2012, 36.)

Luvun lopuksi tuon lyhyesti esiin, että esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, 15) sanotaan, että esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet. Opetuksessa lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä luonnon havainnoimisesta ja tutkimisesta. Lisäksi toiminnassa muun muassa hyödynnetään lasten luonnontuntemusta, pohditaan luontoon liittyviä syy-seuraussuhteita ja luodaan pohjaa kestävälle elämäntavalle. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 36, 37.)

3.3 Ympäristökasvatus ja sen tavoitteet

Ympäristökasvatusta on määritelty vuosikymmenten aikana moneen otteeseen. Käsitteen yleistyminen liittyy 1960-luvulla alkaneeseen yleiseen huoleen maailman ympäristön tilasta (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 19.) Parikka-Nihti ja Suomelan (2014, 20) mukaan ympäristökasvatus voidaan määritellä kasvatukseksi, jonka tavoitteena on lisätä ympäristömyönteisiä asenteita sekä saada ihmiset tiedostamaan riippuvuutensa ympäristöstä. Suomen ympäristökasvatuksen seura (2014) määrittelee ympäristökasvatuksen kasvatukselliseksi toiminnaksi, jossa elinikäisen oppimisprosessin kautta yksilöiden tai yhteisöjen arvot, tiedot, taidot ja toimintatavat muuttuvat kestävän kehityksen mukaisiksi. Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan ”maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet” (Ympäristöministeriö 2015).

Ympäristökasvatukseen liittyvä toiminta on muuttunut vuosikymmenten kuluessa ja laajentunut koskemaan yhä useampia tahoja ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. Samalla käytettävät käsitteet ovat monipuolistuneet. Suuri määrä ympäristökasvatukseen ja kestävään kehitykseen liittyviä käsitteitä ja niiden kirjava käyttö sai

aikaan hankkeen, jossa tuotettiin luonnosehdotus sisältäen 50 keskeisimmän ympäristökasvatukseen liittyvän käsitteen määrittelyn. Ympäristökasvatus ja kestävän kehityksen kasvatus ovat suomenkielisinä käsitteinä rinnakkaiset käsitteet. Niiden tavoitteet ovat samanlaiset, mutta painotuksissa voi olla eroja ja asiayhteydestä riippuen toinen voi olla käyttökelpoisempi. (Heinonen & Luomi 2009, 5, 8.) Kestävän kehityksen kasvatus -käsite on laajempi, siihen sisältyvät kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet eli ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys (Suomen ympäristökasvatuksen seura 2014). Ympäristökasvatus -käsitettä käytettäessä painotetaan erityisesti kestävän kehityksen ekologista ulottuvuutta (Heinonen & Luomi 2009, 8–9).

Luontokasvatuksestakin puhutaan paljon varhaiskasvatuksen yhteydessä. Se on ympäristökasvatuksen muoto, joka on kokemuksellista, tukee yksilön ympäristöherkkyyttä ja luontosuhdetta sekä edistää luonnontuntemusta. Luontokasvatus sisältää aina ympäristövastuullisuutta tukevia arvoja, joten kaikki luontoon liittyvä tai ulkona tapahtuva kasvatus ei ole luontokasvatusta. (Ympäristöministeriö & Kierrätyskeskus 2015.) Usein ympäristökasvatuksen ajatellaan olevan samaa kuin luontokasvatus ja sen keskeisinä piirteinä pidetään luontokokemuksia ja -opetusta. Ympäristökasvatus on kuitenkin laajempi käsite: siihen kuuluu luontoon liittyviä asioita, mutta olennaisia ovat myös rakennettuun ympäristöön liittyvät havainnot ja kokemukset (Pramling Samuelsson & Kaga 2008, Raittilan 2012, 208 mukaan.)

Ympäristö ja luonto -käsitteet ovat erityisesti arkipuheessa hyvin monimerkityksisiä ja niiden tarkoitukset vaihtelevat huomattavasti. Suomelan ja Tanin (2004, 46–52) esiin tuomat ympäristön kolme lähestymistapaa selventävät mielestäni melko hyvin ympäristö-käsitettä: 1. ympäristö ihmisen ulkopuolisena kokonaisuutena, jossa sitä tarkastellaan objektiivisesti etäisyyden päästä (näkemystä edustavat monet luonnontieteet), 2. ihmisen oma, eletty ympäristö, joka saa merkityksiä yksilön ajatusten, tunteiden, kokemusten ja toiminnan kautta (näkemystä edustavat mm. ympäristöfilosofia, -psykologia ja humanistinen maantiede), 3. yhteiskunnallisesti tai sosiaalisesti tuotettu ympäristö, jossa tuodaan esiin huoli ympäristön tulevai-

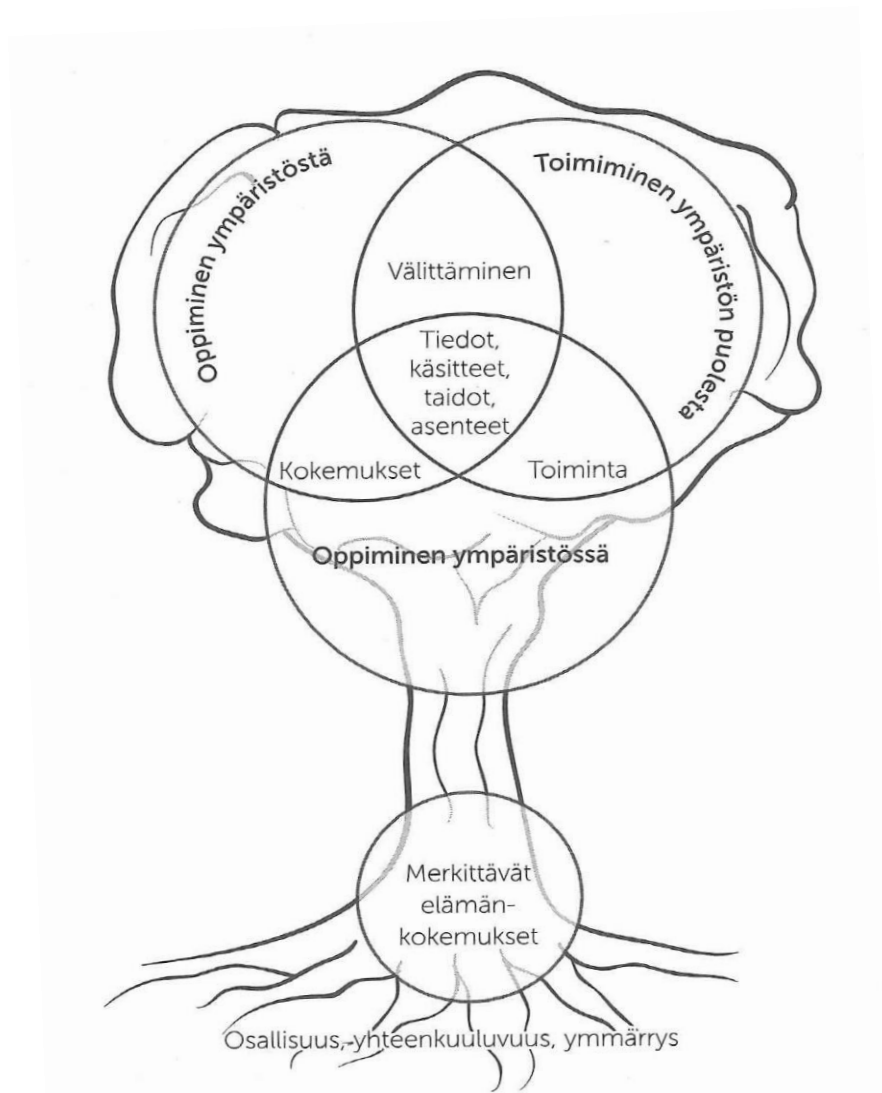
suudesta (näkemyistä edustavat ympäristönsuojelu ja -politiikka). Arkikielessä ympäristöllä tarkoitetaan usein luonnonympäristöä.

Luonto-käsitettä voidaan lähestyä esimerkiksi määrittelemällä se 1. villiksi ja koskemattomaksi seikkailujen kohteeksi, 2. joksikin, joka on erillinen ihmisestä ja ihmisen tekemästä, 3. raaka-aineiden, tutkimuksen ja luokittelun kohteeksi, 4. elämän monimutkaiseksi kudokseksi, jossa kaikki osat vaikuttavat toisiinsa (Elliot 2010, Parikka-Nihti & Suomelan 2014, 17–18 mukaan). Luonto on läsnä kaikkialla, myös meissä: elimistömme rakennusaineissa ja suolistomme bakteereissa, hengitysilmassa, ravinnossamme ja ihmisen rakentamassa ympäristössä. Luonto on osa ihmistä ja ihminen on osa luontoa ja riippuvainen siitä. (Willamo 2004, 34–36, 45.)

Ympäristökasvatuksen kannalta on mielekästä käyttää mahdollisimman laajoja merkityksiä luonto ja ympäristö -sanoille (Rosenberg 1993, 2). Rosenbergin (emt.) mukaan pienten lasten käsitys luonnosta on hyvin kokonaisvaltainen – siihen kuuluu koko ympäristö, jossa elämme. Ympäristössä kaikki vaikuttaa kaikkeen, jokainen tekemme vaikuttaa ympäristöön ja ympäristö vaikuttaa kaikkeen tekemiimme. Jokainen tekemme on myös ympäristöteko, siksi omia valintoja onkin hyvä miettiä tarkkaan. Ympäristökasvatus liittyy kaikkeen toimintaan. Siinä ei ole kyse toimintatuokioista tai irrallisista teoista. (Kurtio 1995, 110.)

Yksi käytetyimmistä ympäristökasvatuksen teoreettisista malleista on Palmerin kehittämä puumalli (Kuvio 1). Sen mukaan merkittävät elämäkokemukset muodostavat ympäristökasvatuksen perustan eli ovat puun juuret. Puun lehvästön muodostaa ympäristökasvatuksen sisältö, joka jakaantuu kolmeen osaan. (Raittila 2012, 211.) Mallin taustaoletuksena on lapsuuden ympäristökokemusten vaikutus ympäristöasenteisiin (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 23).

Ympäristökasvatuksen tulee puumallin mukaan tapahtua kolmella tasolla samanaikaisesti: ympäristössä, ympäristöstä ja ympäristön puolesta. *Ympäristössä* oppiminen pohjautuu toimintaan ja kokemuksiin sekä esteettisyyden kokemuksiin. *Ympäristöstä* oppiminen liittyy ympäristön huolenpidon ja ympäristötiedon sekä tietoisuuden lisääntymiseen. *Ympäristön puolesta* tapahtuvaan toimintaan liittyy ympäristövastuullisen toiminnan oppimista ja vastuunottoa. Kaikki elementit kehittävät oppijan tietoja, taitoja, käsityksiä ja asenteita. Elementit ovat tasavertaisia keskenään ja ne kaikki ovat mukana laadukkaassa ympäristökasvatuksessa. (Cantell & Koskinen 2004, 69.)

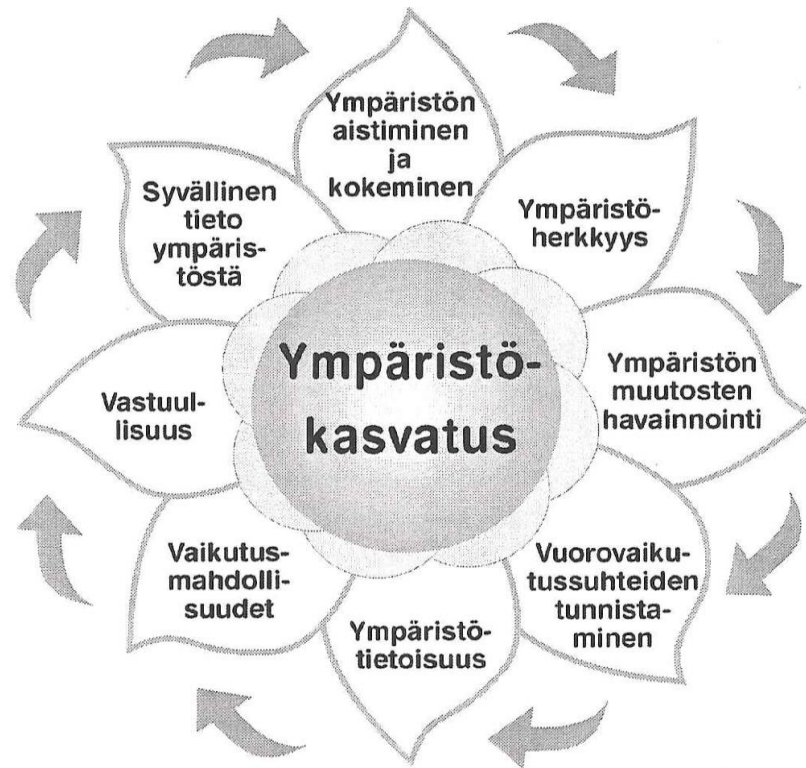

Kuvio 1. Laajennettu Palmerin puumalli. (Reunamo & Suomela 2013, Parikka-Nihti & Suomalainen 2014, 24 mukaan).

Varhaislapsuudessa painottuu ympäristössä oppiminen sekä ympäristön puolesta toimiminen enemmän kuin ympäristöstä oppiminen. Toisaalta ympäristössä tapahtuva toiminta lisää kiinnostusta oppia ympäristöstä. Oppimisen kannalta on tärkeää, että lapsen sosiaalinen ympäristö on kiinnostunut hänen kokemuksistaan. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 25, 27.) Lapsen kokemus osallisuudesta, siitä että hän voi vaikuttaa ja hänen tekemisillään on merkitystä vahvistaa ympäristömyönteisiä toimintatapoja (Reunamo & Suomela 2013, Parikka-Nihti & Suomelan 2014, 27 mukaan).

Nordström (2004) on jaotellut ympäristökasvatuksen moninaisia toimintamenetelmiä puumallin kolmeen osa-alueeseen, jotta voisi selkiyttää toimintatapojen eroja. Monissa ympäristökasvatuksen menetelmissä on kuitenkin kaikkien kolmen osa-alueen sisältöjä. *Ympäristössä oppimisen* menetelmiin kuuluvat esimerkiksi erilaiset aistiharjoitukset, leikit, sadut, draama, luontokoulutoiminta, metsämörripe-dagogiikka, taide-, luonto-, maa- ja seikkailukasvatus. *Ympäristöstä oppimista* ovat havaintojen teko, tietojen hankkiminen ja dokumentointi, lajintuntemus, ympäristötutkimukset ja -ongelmien analysointi. *Ympäristön puolesta* toimimiseen menetelmiin kuuluvat muun muassa arvokasvatus, kestävän kehityksen mukaiseen elämäntapaan ohjaaminen (esim. Vihreä lippu -ohjelma), osallisuuskokemukset sekä monikulttuurisuus- ja tulevaisuuskasvatus. (Nordström 2004, 116–142.)

Cantellin ja Koskisen (2004, 63–64) esittelemässä Jerosen ja Kaikkosen (2001) mallissa ympäristökasvatuksen tavoitteet ovat erilaisia eri-ikäisille. Lapsuudessa keskeisin ympäristökasvatuksen tavoite on ympäristöherkkyyden kehittyminen, kun taas nuorten ja aikuisten kohdalla tavoitteet painottuvat ympäristötiedon ja -tietoisuuden sekä toimintakyvyn ja vastuullisuuden lisääntymiseen. Ympäristöherkkyys on merkittävä tekijä ympäristötietoisuuden ja -vastuullisuuden muodostumisessa. (Kuvio 2.) (Matikainen 2008, 161.) Willamon (2004, 45) mukaan ympäristötietoisuus ja -vastuullisuus saavutetaan paremmin, kun ympäristökasvatuksessa kasvatettavat saadaan kokemaan olevansa osa luontoa ja että luonto on osa itseä.

Kuvio 2. Ympäristökasvatuksen keskeiset tekijät. Ympäristöherkkyys on lähtökohta kasvatettaessa ympäristötietoisia kansalaisia (Houtsonen 2004, 24–25).

3.4 Keskeistä varhaiskasvatusikäisten ympäristökasvatuksessa

Pienet lapset innostuvat helposti ihmettelemään ja tutkimaan ympäristöään. Lapset omaksuvat nopeasti uusia asioita ja toimintatapoja – ympäristövastuullisuuttakin, he ovat ennakkoluulottomia ja tiedonhaluisia, lapset tekevät mielellään itse oikeita ja tarpeellisia asioita ja tietävät olevansa osa luontoa (Kurtio 1995, 11). Hyvät lähtökohdat ympäristökasvatukselle? Varmasti, mutta kasvattajan merkitys ympäristökasvatuksen toteutumisessa on suuri.

Kuudessa varhaiskasvatusyksikössä tehdyssä 1,5 vuoden ympäristökasvatuskokeilussa rohkaisevinta oli Kurtion (1995, 15) mukaan huomata, että ympäristökasvatuksessa on kyse elämänasenteesta ja -tavasta, ei niinkään tiedollisista valmiuksista. Kaiken on lähdettävä aikuisista, kasvattajista, mallioppimisen kautta. Lapset oppivat useimmat ympäristöön liittyvät ennakkoluulonsa ja kielteiset asenteensa aikuisten puheista ja reaktioista (esim. sen, että on ”huono” ilma, mutta

ei ole olemassa huonoa säätä, on vain väärä varusteita ja huono asenne). Kasvattajan asenteet ja toimintatavat vaikuttavat suuresti lapsiin, joten kasvattajan täytyy tiedostaa omat asenteensa ja arvonsa ympäristövastuullista toimintaa ja luontoa kohtaan. Kasvattajan on tärkeää toimia johdonmukaisesti arvojensa mukaan. (Kurtio 1995, 10, 11, 17.) On keskusteltu paljon siitä, saako opettaja – pätee mielestäni myös varhaiskasvatuksessa – osoittaa avoimesti omia arvojaan vai pitääkö hänen olla mielipiteissään neutraali (Nordström 2004, 137). Ympäristökasvatuksen arvot ovat (pitäisi olla) yhteiskunnan perusarvoja, joiden esilletuomisen ja edistämisen voidaan katsoa olevan oikeutettua, Fienin (1992) mukaan se on oikeastaan kasvattajan velvollisuus. Kuitenkaan omia *asenteitaan* kasvattaja ei saa siirtää kasvatettaviinsa. (Fien 1992, Nordströmin 2004, 137 mukaan.)

Varhaislapsuuteen liittyvää ympäristökasvatusta paljon käsitelleet Parikka-Nihti ja Suomela (2014, 12) painottavat, että päivähoidossa olevien lasten ympäristö- ja luontokuvaan vaikuttavat päivähoidon henkilökunnan arvot, kiinnostuksen kohteet, toiminta sekä käsitykset luonto- ja ympäristökasvatuksesta. Myös Salmela (2011, 40) ja Laaksonen (2014, 5) toteavat opinnäytetöissään, että ympäristökasvatuksen toteutuminen ja toteutumisen laatu varhaiskasvatuksessa ovat pitkälti kiinni kasvattajista, heidän arvomaailmastaan ja kiinnostuksestaan aiheeseen. Raittila (2012, 211) painottaa, että varhaiskasvattajat voivat olla lapsille positiivisia roolimalleja, joiden avulla ympäristövastuullisuus muodostuu elinikäiseksi ohjenuoraksi.

Ympäristökasvatuskokeilussa mukana olleiden keskeinen huomio oli, että toiminta varhaiskasvatuksessa oli kokeilun jälkeen lähes samanlaista kuin aikaisemmin, mutta enemmän tietoista ja tavoitteellista. Kasvattajan on tärkeää aina kysyä itseltään kaksi kysymystä: Miten tämä tekoni vaikuttaa ympäristöön – voisiko tämän tehdä ympäristön kannalta paremmin? Millaisen viestin omasta ympäristösuhteestani ja ympäristön merkityksestä annan lapselle näin toimiessani? (Kurtio 1995, 13.) Tärkeää on Kurtion (1995, 131, 132) mielestä ollut sisäistää se, että lapsen perushoitokin on ympäristökasvatusta: jokaisella hoitotoimella on ympäristölliset ja ympäristökasvatukselliset ulottuvuutensa. Kokeilussa mukana olleilla oli

mottonaan: *”pienillä teoilla on merkitystä – jokainen voi tehdä jotakin ympäristön hyväksi”*.

Oulun päivähoidon kestävän kehityksen toimintaohjelman (2006, 7) mukaan lasten ympäristökasvatus on sekoitus elämyksiä ja kokemuksia luonnosta ja ympäristöstä, arkipäivän ympäristöystävällistä toimintaa, yhdessä tekemistä, eri aistein tapahtuvaa havainnointia, tutkimista, satua ja seikkailua sekä oivaltamisen riemua. Ympäristökasvatus on Kurttion (1995, 13, 8) mielestä tavallisten asioiden tekemistä hieman uudella tavalla tietoisena toiminnan vaikutuksista ympäristöön ja aikuisen antaman esimerkin vaikutuksesta lapseen. Ympäristökasvatuksen tulisi läpäistä varhaiskasvatus toiminnallisena kokonaisuutena, olla osa jokapäiväistä arjen toimintaa, ei irrallisia tuokioita. Pienten lasten ympäristökasvatuksen keskeisenä tehtävänä on synnyttää myönteinen luontosuhde ja minäkuva sekä herättää lapsessa usko siihen, että asioihin voi vaikuttaa (Kurtio 1995, 112, 113). Ympäristössä oleminen tulisi olla hauskaa ja kiinnostavaa, sillä silloin se edistää oppimista. (Cornell 1979, Nordströmin 2004, 118 mukaan).

Itse tekeminen ja niin kutsuttu työkasvatus kuuluvat Rosenbergin (1993, 1) mukaan keskeisesti ympäristökasvatukseen. Oikeiden töiden tekeminen on lapsista usein hauskaa ja tärkeää ja samalla he oppivat arkielämässä tarvittavia taitoja ja tietoja sekä vastuuntuntoa. Varhaiskasvattajan tulisi antaa lapsille mahdollisuus kokea ympäristöä vaaliva toiminta miellyttäväksi, oikeaksi ja hauskaksi eikä luopumiseksi tai pelkäksi velvollisuudeksi (Nykänen & Kinnunen 1992, 40). Varhaislapsuudessa olisi tärkeää Parikka-Nihtin ja Suomelan (2014, 20–21) mielestä saada kokemuksia erilaisista ympäristöistä sekä oppia taitoja ja tietoja ympäristöstä huolehtimisesta. Lisäksi ymmärrys omasta ja muiden ihmisten vaikutuksesta ympäristöön on tarpeellinen.

Lasten ympäristökasvatuksen peruslähtökohta on ulkona oleminen ja siellä viihtyminen. Ulkona lähiympäristössä voi tehdä melkein kaikkea mitä sisälläkin ja lisäksi paljon muuta. Leikkiminen on tärkeä osa erityisesti pienempien lasten ympäristökasvatusta. (Rosenberg 1993, 6; Cornell 1979, Nordströmin 2004, 118

mukaan.) Pienten lasten ympäristökasvatuksen perustana tulisi Parikka-Nihtin ja Suomelan (2014, 28) mukaan olla lapsen kokonaisvaltainen kehittyminen sekä fyysisesti, emotionaalisesti että kognitiivisesti eli lapsen keho, sydän ja pää pitäisi ottaa huomioon monipuolisesti. Kehon huomiointi liittyy toimintaan ympäristössä ja ympäristön hyväksi, sydämen huomiointi tunnepohjaiseen sitoutumiseen, siihen että kiinnostuu ja haluaa huolehtia ympäristöstään. Pää otetaan huomioon tuomalla lapselle mahdollisuuksia oppia ympäristöä koskevia tietoja, tiedonkäsitteilytaitoja ja arviointikykyä. Hyvä sosiaalinen ympäristö tukee ja edistää näitä asioita.

Tutkimusten mukaan lapsuuden myönteisillä ympäristökokemuksilla ja luonnonmukaisessa ympäristössä leikkimisellä sekä aikuisiän ympäristömyönteisillä asenteilla ja ympäristöstä huolehtimisen välillä on huomattu olevan vahva yhteys. Myönteiset ympäristöasenteet muodostuvat myönteisten ympäristökokemusten ympärille. (Wells & Lekies 2006, Parikka-Nihtin & Suomelan 2014, 23 mukaan; Nykänen & Kinnunen 1992.) Parikka-Nihtin & Suomelan (2014, 23) mukaan Chawlan ja Flanders Cushingin (2007) tekemässä meta-analyysissä ympäristökokemusten merkittävyttä lisäävät osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteet sekä mahdollisuus ymmärtää kokemaansa.

Ympäristökasvatus on ennen kaikkea arvokasvatusta, jossa tärkeitä arvoja ovat toisen ihmisen ja ympäristön huomioon ottaminen ja niistä huolehtiminen sekä vastuunkanto asioista. Mainitut arvot ovat tärkeitä myös varhaiskasvatuksen toteutuksessa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 31.) Vasun perusteiden (2005, 13) mukaan yksi varhaiskasvatuksen kasvatustavoitteista on, että jokainen lapsi oppii ottamaan toisia ihmisiä huomioon ja välittämään heistä sekä suhtautumaan myönteisesti itseensä, erilaisiin kulttuureihin ja ympäristöihin. Tätä kautta varhaiskasvatus luo edellytyksiä hyvän yhteiskunnan ja yhteisen maailman muodostumiselle. Kasvatuksen perinteinen ja ihanteellinen tehtävähän on pyrkiä kehittämään entistä parempaa yhteiskuntaa ja maailmaa. Varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa huolenpito ja välittäminen tarkoittavat sekä lapsesta huolehtimista ja välittämistä että lapsen mahdollisuutta harjoitella ko. taitoja itseensä ja muihin kohdistuen (Vasun perusteet 2005, 8). Varhaiskasvatuksessa olisi tärkeää

mahdollistaa myös vastuunkannon harjoittelu, joka voi tapahtua esimerkiksi omien tavaroiden huolehtimisen ja pienten vastuutehtävien tekemisen kautta. Vastuullisuuden harjoittelu edistää ympäristöstä huolehtimisen oppimista. Hyväksyvä ja kaikkia kunnioittava ilmapiiri sekä yhteisöllisyys ja oikeudenmukaisuus luovat hyvän pohjan ympäristövastuullisten ihmisten kasvamiselle. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 32.)

3.5 Ympäristökasvatuksen merkitys varhaiskasvatuksessa

Ympäristökasvatuksella ja luonnossa toimimisella voidaan saavuttaa monenlaisia varhaiskasvatukseen liittyviä tavoitteita. Ympäristökasvatus on kokonaisvaltaista ja se muun muassa tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä edistää lapsen hyvinvointia ja tervettä minäkäsitystä (ympäristökasvatuksen laaja-alaisuudesta ks. Kuvio 3). Päiväkodit ja muut varhaiskasvatuksen yksiköt ovat yksi keskeinen elementti rakennettaessa kestävän kehityksen yhteiskuntaa. Niissä varhaiskasvatuskäiset lapset viettävät suuren osan elämästään ja se on elämänarvojen, asenteiden ja toimintatapojen muodostumisen kannalta ratkaisevaa aikaa. (Kurtio 1995, 8.) Matikainen (2008, 157) painottaa, että varhaiskasvatus ei voi unohtaa kestävän kehityksen vaatimuksia toiminnassaan. Ympäristökasvatuksen merkitystä tulisi hänen mukaansa korostaa entistä vahvemmin varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutuksessa. Mielestäni varhaiskasvatuksessa toteutettavalla ympäristökasvatuksella voidaan tukea myös päiväkodin ja kodin välistä kasvatuskumppanuutta ja perheissä tehtävää ympäristökasvatusta, esimerkiksi jätteiden lajittelua. Toisaalta päiväkodit voivat toimia mielipidevaikuttajina ja olla muuttamassa yleisiä asenteita ja perheiden toimintatapoja ympäristövastuulliseen suuntaan.

Kuvio 3. Ympäristökasvatuksen kokonaisvaltaisuus ja oppimisen ulottuvuudet (Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 156).

Miksi luontoon ja erityisesti metsään kannattaa lasten kanssa mennä? Metsästä löytyy lasten mielenkiinnon herättäviä salaperäisiä paikkoja ja seikkailua sekä mahdollisuuksia monipuoliseen liikkumiseen. Metsä tarjoaa monipuolisen ja luontevan paikan oppimiselle, sosiaalisten taitojen sekä hieno- ja karkeamotoriikan kehittymiselle. Leikkien kautta lapset kokevat elämää luonnossa ja omaksuvat halun suojella luontoa. (Nikkinen 2001.) Lapsille ominainen ja mielikuvitusta sekä luovuutta kehittävä vapaa leikki toteutuu yleensä hyvin luonnossa, jossa on hyvät mahdollisuudet pitkäkestoiselle, kerrasta toiseen jatkuvalle leikille (Rosenberg 1993, 6). Lasten oppimismotivaation ja keskittymiskyvyn on osoitettu paranevan,

kun lapsi leikkii ja toimii mahdollisimman luonnonmukaisessa ympäristössä (Wilson 2008, Parikka-Nihti 2015 mukaan).

Ulkoilu lähiluonnossa mahdollistaa monipuolisen liikkumisen: lapset voivat vapaammin purkaa energiaansa, he voivat liikkua reilummin ja äänekkäämmin ja epätasaisessa maastossa he oppivat luontevasti oman kehon hallintaa (Rosenberg 1993, 6). Luonnonmukainen ympäristö antaa eri aisteille virikkeitä ja rakentelut, leikit, luonnonmateriaalit, ilmiöiden ihmettely ja erilaiset kokeilut luonnossa (esim. veden kanssa) ruokkivat lasten luovuutta (Parikka-Nihti 2014, 26). Ulkoillessaan lapset oppivat monia luontoon liittyviä asioita ja luonnossa tapahtuneet elämykset ja itse tekeminen jäävät vahvoina muistikuvina mieleen (Rosenberg 1993, 6).

Ympäristökasvatuksella ja luonnossa olemisella on paljon myönteisiä vaikutuksia myös terveyteen. Luonto tarjoaa tutkimusten mukaan monia mahdollisuuksia fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja edistämiseen. Jo pelkkä luontokuvan katselu alentaa verenpainetta, sydämen sykettä ja jännittyneisyyttä. Lyhytkin käynti puistossa tai metsässä vähentää psyykkistä kuormitusta ja luontonäkymä sairaalan ikkunasta edistää toipumista. Liikkuminen luonnossa lisää muun muassa hapensaantia ja ruokahalua sekä parantaa kehonhallintaa ja unenlaatua. Luonto rauhoittaa ja elvyttää mieltä, mutta toisaalta tarjoaa innostavan ja virikkeellisen toimintaympäristön. (Salonen 2016; Luonto... 2016, 5.) Metsäntutkimuslaitoksen vuonna 2011 tekemässä tutkimuksessa havaittiin kolme ulkoiluun ja luonnossa olemiseen liittyvää hyvinvointivaikutusta. Luonnosta saadaan esteettisiä elämyksiä ja mielihyvää sekä siellä olo vähentää stressiä. Luonto innostaa liikkumaan, mikä auttaa terveyden ylläpitämisessä. Lisäksi luonto- ja ulkoiluharrastukset edistävät sosiaalisia kontakteja, mutta antavat mahdollisuuden myös yksinoloon. (Korpela & Paronen 2011, 80.)

Kuitenkaan ihmiset eivät välttämättä osaa enää mennä luontoon ja luonnosta saatavien terveyshyötyjen äärelle. Kaupungistuneessa ympäristössä elävien ihmisten luontosuhteessa tapahtunut muutos saattaa olla ainakin osittainen syy monien ympäristö- ja terveysongelmien syntyyn. Ihmisten yhteys ympäristön

hyödylliseen mikrobilajistoon ja bakteereihin on vähentynyt tai kokonaan hävinnyt. (Saarinen & Jantunen 2014, 21, 3–4.) Saarisen ja Jantusen (2014, 3) mukaan akatemiaprofessori Ilkka Hanski (2014; Hanski ym. 2012) on tutkinut itäsuomalaisen koululaisten allergiaherkkyyttä, ihon mikrobikoostumusta ja heidän kotinsa luonnonympäristön monimuotoisuutta. Elinympäristön monimuotoisuuden ja allergioiden välillä näyttäisi olevan suora yhteys. Luonnon monimuotoisuuden väheneminen on luultavasti osaltaan johtanut myös astman ja diabeteksen nopeaan yleistymiseen länsimaissa ja heikentyneen immunitetin seurausta lienee myös keliakian, tulehduksellisten suolistosairauksien ja monen syöpätyypin yleistyminen. Allergeenien välttämisen sijaan olisi tärkeää altistua niille tarkoituksettisesti ja vahvistaa näin elimistön puolustusmekanismeja. (Haahtela ym. 2013; Haahtela 2014, Saarisen & Jantunen 2014, 3, 4 mukaan.)

Tätäkin taustaa vasten lasten luontosuhteen vahvistamiselle ja varhaiskasvatuksessa tapahtuvalle ympäristökasvatukselle on vankat perusteet. Valtakunnallisen varhaiskasvatukselle suunnatun Luonto lähelle ja terveydeksi! -kyselyn perusteella Suomen päiväkotien puitteet monenlaiseen luontotoimintaan ovat hyvät, joten lasten luontosuhdetta on mahdollista ylläpitää ja kehittää varhaiskasvatuksessa. (Saarinen & Jantunen 2014, 21.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Kun tutkimus perustuu keskeisesti aineistoon, puhutaan *empiirisestä* tutkimuksesta. *Teoreettisesta* tutkimuksesta puhutaan silloin, kun tutkimus perustuu keskeisesti aikaisempiin tutkimustuloksiin, joista pyritään tekemään synteesi. Opinnäytetyöni on pääasiassa empiirinen, mutta osittain myös teoreettinen tutkimus. Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen erot ovat vaikeasti hahmotettavissa, vaikka eroista ja yhtäläisyyksistä on olemassa monta erilaista kaaviota. Yleisesti kvalitatiivisessa tutkimuksessa korostuvat ”pehmeät” arvot ja kvantitatiivisessa ”kovat” arvot. (Toivonen 1999, 98, 99.) Lähtökohtana kvalitatiivisessa eli laadulliseksikin nimetyssä tutkimuksessa Hirsjärven ym. (2009, 161) mukaan on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkimuskohteen ymmärtäminen. Todellisuus on moninainen ja kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Pyrkimyksenä on totuuksien todentamisen sijaan löytää tai paljastaa tosiasioita. On muistettava, että objektiivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa, sillä esimerkiksi tutkijan arvot vaikuttavat tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen ja tulkintaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyyttä ajatellen. Tutkimalla yksittäistä tai yksittäisiä tapauksia tarkemmin saadaan näkyviin se, mikä ilmiössä on merkittävää. Aristoteelisen ajatuksen mukaan yksityisessä toistuu yleinen. (Hirsjärvi ym. 2009, 181, 161, 182.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiin piirteisiin kuuluu myös se, että tutkittava kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja käytetään laadullisia, tutkittavien näkökulmia ja ”ääntä” esiintuovia metodeja eli tutkimusmenetelmiä aineiston hankinnassa. Yleensä ko. metodeja ovat erilaiset haastattelut ja havainnoinnit. Havainnoinnin suurin etu on, että sen avulla voidaan saada välitöntä, suoraa tietoa tutkimuskohteen toiminnasta ja käyttäytymisestä. Haastattelun etuja ovat muun muassa seikat, että tutkija voi vaikuttaa siihen, että vastaajat vastaavat huolellisesti tai vastaavat ylipäättään tai että he ovat ymmärtäneet kysymykset oikein (Hirsjärvi ym. 2009, 164, 212, 213, 195).

Tässä pääosin kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston keräämisen metodina on *kysele*y, sillä tutkimusaiheesta halutaan tietoa ja kokemuksia mahdollisimman laajasti Rovaniemen varhaiskasvatuksen kentältä. Yhteensä kunnan alueella on 53 päiväkotia, avoin päiväkoti eri toimipisteineen ja viisi varhaiskasvatuskerhoa (tilanne kesällä 2015). Kyselymenetelmä on tehokas säästäten tutkijan aikaa ja sähköisenä se on entistä tehokkaampi, kun vastaukset saadaan sähköisessä muodossa tulosten jatkokäsittelyyn. Kysely on luotettavampi menetelmä tässä tutkimuksessa haastatteluun verrattuna myös sen suhteen, että siinä pystyy paremmin välttämään niin sanotut sosiaalisesti suotavat vastaukset. Haastattelussa haastateltava on taipuvaisempi antamaan hyvän kuvan toiminnastaan ja vastaamaan siten, kuinka hän arvelee olevan suotavaa. Kun tässä tutkimuksessa on kyse myös ympäristöarvoista ja -asenteista sekä ympäristö vastuullisesta käytöksestä, kysely mahdollistaa rehellisempien vastausten antamisen.

Kyselylomakkeessa käytin strukturoitujen kysymysten ohella avoimia kysymyksiä, jotta saisin tutkittavilta laajemmin heidän kokemuksiaan ja ajatuksiaan – heidän ”ääntään” esiin – ympäristökasvatuksesta. Seuraavilla toimenpiteillä pyrin vaikuttamaan siihen, että vastaajat ymmärtäisivät kysymykset oikein ja saisin mahdollisimman paljon vastauksia kyselyyn. Laadin kyselylomakkeen huolella: selkeät ja lyhyet kysymykset, kysymysten sävy mahdollisimman neutraali sekä kohtuullinen määrä kysymyksiä. Kyselyn saatekirjeessä sekä kyselyn alkusivulla motivoin vastaajia, kerroin lyhyesti kyselyn tarkoituksesta ja ympäristökasvatuksen tavoitteista, annoin selvät ohjeet vastaamisesta ja kiitin vastaajia. Kerroin, että annetut vastaukset käsitellään nimettöminä ja ehdottoman luottamuksellisesti. Laitoin vastaajille 1–2 muistutusviestiä lähellä vastaamisen deadlineaika. Riskinä (sähköisessä) kyselyssä on, että kyselyä ei pidetä tärkeänä tai se kiireessä unohtuu vastaajan sähköpostiviesteihin tai kysely ei edes saavuta henkilöitä, jotka olisivat sopivimpia vastaamaan siihen. Vastausten määrää saattaa vähentää sekin, että sähköisiin kyselyihin vastaaminen voi olla jollekin uutta ja haastavaa.

Toteutin kyselyn sähköisenä *Webropol*-kyselynä syys-lokakuussa 2015. Ennen kyselyn tekoa selvitin päiväkotien johtajilta kyselyyn osallistuvien yhteystietoja. Toivoin osallistujiksi ympäristökasvatusaiheeseen perehtyneitä tai siitä kiinnostuneita henkilöitä tai päiväkodin johtajaa. Tämä sen vuoksi, että kyseisten henkilöiden luulisi tietävän työpaikkansa ympäristökasvatusasioista ja siten osaavan parhaiten vastata kyselyyn. Saatekirje ja linkki kyselyyn (liite 1) lähetettiin sähköpostilla Rovaniemen päiväkoteihin ja varhaiskasvatuskerhoihin. Vastausaikaa annoin reilu kolme viikkoa.

4.2 Aineiston analyysi

Analysoin tutkimusaineistoa sisällönanalyysin avulla ja käytin aineiston analyysissa myös teemoittelua. Kun aloin tehdä kyselyaineiston analyysia, luin avoimiin kysymyksiin annettuja vastauksia läpi moneen kertaan. Aineistosta alkoi hahmotua tietyt teemat, joihin järjestelin ympäristökasvatuksen kokemiseen liittyviä vastauksia. Ympäristökasvatuksen kehittämiseen liittyvät asiat ryhmittelin myös eri teemojen alle. Valitsin aineistosta teemoja havainnollistavia ja aihetta kiteyttäviä sitaatteja, jotka liitin tulosten esittelyn yhteyteen. Ympäristökasvatuksen toteutukseen liittyvä kysymys oli strukturoitu, kuten muutama muukin kyselyn kysymys. Niiden kohdalla laskin eri vastausvaihtoehtoihin annettujen vastausten prosenttiosuuksia. Kolmestakymmenestä kolmesta eri kohdasta koostuvan toteutukseen liittyvän kysymyksen vastauksia aloin tarkastella sen suhteen, että mitkä ympäristökasvatusasiat toteutuvat useimmin, mitkä toteutuvat joskus jokaisessa vastauspäiväkodissa sekä mitkä toteutuvat harvoin ja mitkä hyvin harvassa päiväkodissa. Keräsin mainittuihin asioihin liittyviä ympäristökasvatusasioita taulukkoihin ja tein pylväsdiagrammin havainnollistamaan toteutumista. Pohdin syitä tietynlaisten ympäristökasvatusasioiden toteutumiseen yleisyyteen tai vähäiseen toteutumiseen sekä sitä, miksi vastauksia annettiin Ei osaa sanoa -kohtiin. Analysoinnin yhteydessä vertailin keskenään jonkin verran oman kyselyni ja valtakunnallisen varhaiskasvatukselle 2014 tehdyn luontoaiheisen kyselyn tuloksia.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Lähetin kyselyn 34 kunnalliselle päiväkodille (joista kolme oli ryhmäperhepäiväkotia) ja avoimeen varhaiskasvatukseen, josta ilmoitettiin kolme vastaajaa varhaiskasvatuskerhoista (kerhoja on yhteensä viisi) ja yksi avoimesta päiväkodista. Kysely meni myös 19 yksityiselle päiväkodille eli yhteensä 57 vastaajalle. Puhun jatkossa päiväkodeista, vaikka osa vastauksista tulikin varhaiskasvatuskerhoista. Kyselyn vastauksia tammikuussa 2016 läpikäydessäni huomasin, että viisi yksityistä päiväkotia oli siirtynyt ison päiväkotiyrityksen alle 31.8.2015, joten osa kesäkuussa keräämistäni sähköpostiosoitteista oli syksyllä vanhentuneita. Näin ollen voidaan laskea, että kyselyn sai 52 vastaajaa, joista 24 vastasi. Vastausprosentti on siis hieman alle 50 eli 46 prosenttia. Kunnallisista päiväkodeista vastasi 48 % ja yksityisistä päiväkodeista 26 %.

Vastaajista yhdeksäntoista (79 %) työskentelee kunnallisella puolella ja viisi (21 %) yksityisissä päiväkodeissa. Kaikki vastaajat ovat naisia. 79 prosenttia heistä on lastentarhanopettajia, 13 % päiväkodin johtajia ja 8 % lastenhoitajia. Kuudentoista (67 %) vastaajan ammatillinen koulutus on yliopisto- tai korkeakoulutasoinen, kuudella (25 %) on opistotasoinen koulutus ja kahdella (8 %) toisen asteen koulutus. Vastaajista puolet kuuluu ikäryhmään 36–45-vuotta, viisi 46–55-vuotiaisiin, neljä 56–65-vuotiaisiin ja vastaajista kolme kuuluu 26–35-vuotiaiden ikäryhmään. Taustatiedoissa kysyin lisäksi, minkä kokoisessa päiväkodissa vastaajat työskentelevät. Puolet vastaajista työskentelee 21–60 lapsen päiväkodeissa ja yksi alle 20 lapsen päiväkodissa. Joka viidennessä (21 %) päiväkodissa on 61–100 lasta ja 17 prosentissa päiväkodeista 101–140 lasta. Vähintään 140 lapsen päiväkodeissa työskentelee 8 prosenttia kyselyyn vastanneista.

5.1 Ympäristökasvatuksen toteutuminen Rovaniemen varhaiskasvatuksessa

Kysymykseen: Toteutatko sinä ympäristökasvatusta päiväkodissanne, vastasi jokainen kyselyyn osallistuja kyllä. Yhdessätoista päiväkodissa (46 %) kaikki työntekijät toteuttavat ympäristökasvatusta ja kahdeksassa (33 %) noin puolet työntekijöistä toteuttaa sitä. Viidessä päiväkodissa (21 %) muutama työntekijä

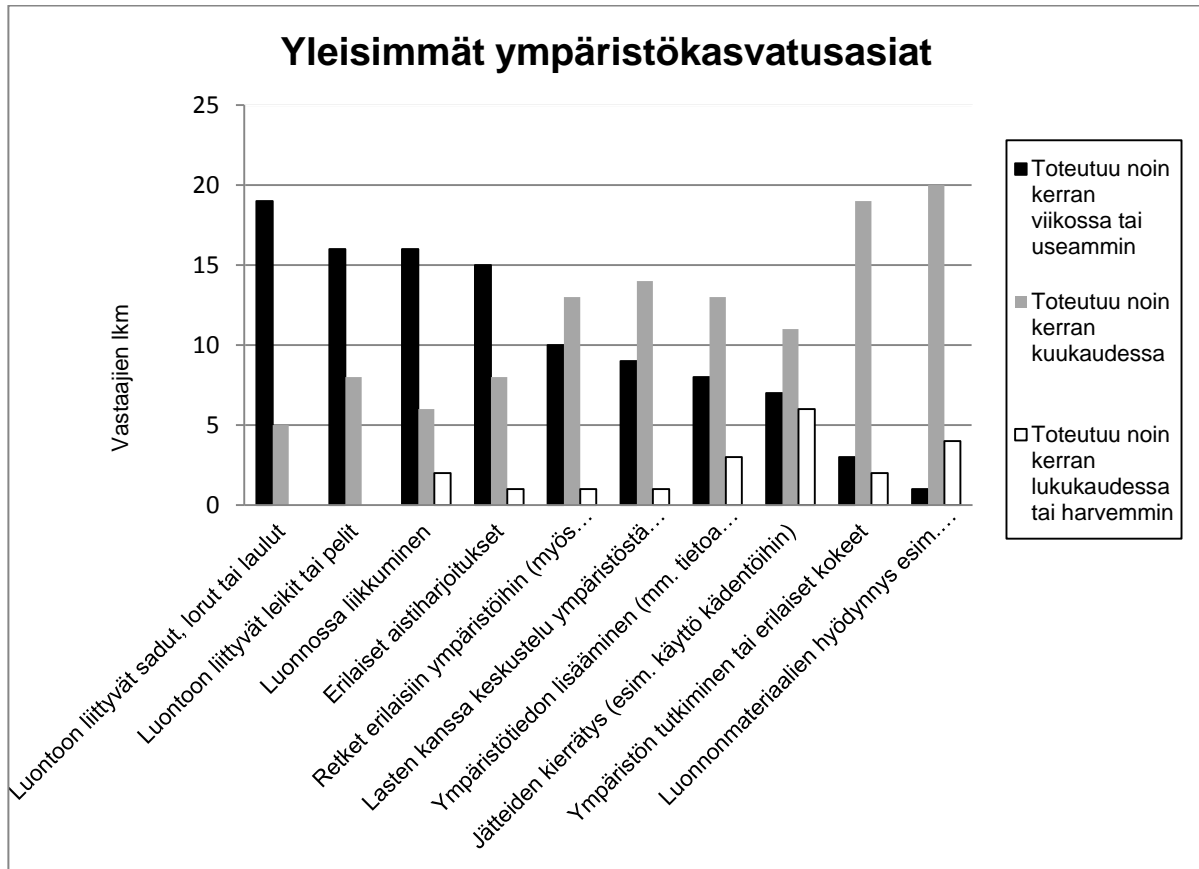
toteuttaa ympäristökasvatusta. Ei kukaan toteuta -vastauksia ei tullut yhtään. Ympäristökasvatus toteutuu vastaajien mielestä hyvin viidessätoista (63 %) päiväkodissa ja huonosti seitsemässä (29 %), kun taas kaksi vastaajaa ei osannut sanoa toteutuksen laadusta. Kukaan ei vastannut kysymykseen ympäristökasvatuksen toteutumisesta heidän päiväkodissaan kohtiin: Erittäin hyvin tai Erittäin huonosti.

Kyselyn aluksi tiedustelin, että millaisia ympäristökasvatukseen liittyviä asioita päiväkodissanne toteutetaan (liite 2). Vastaajat merkitsivät 33 eri ympäristökasvatusasian kohdalle kuinka usein kyseinen asia toteutuu tai toteutuuko koskaan. Jokainen vastasi tähän moniosaiseen kysymykseen. Kysymyksessä mainittujen ympäristökasvatusasioiden kerrottiin toteutuvan noin kerran viikossa tai useammin 24 prosentissa vastauksista sekä noin kerran kuukaudessa 28 prosentissa ja noin kerran lukukaudessa tai harvemmin 19 prosentissa vastauksista. Kaksikymmentäkolme prosenttia vastauksista annettiin Ei toteudu- ja 6 prosenttia En osaa sanoa (EOS) -vaihtoehtoon.

Kaikkein useimmin vastaajien päiväkodeissa *toteutuvia* ympäristökasvatusasioita ovat luontoon liittyvät sadut, lorut tai laulut, luontoon liittyvät leikit tai pelit, luonnossa liikkuminen, erilaiset aistiharjoitukset sekä jätteiden syntymisen vähentäminen. Mainittujen asioiden kohdalla *yli puolet vastaajista vastasi Toteutuu noin kerran viikossa tai useammin* -kohtaan. Näiden asioiden kohdalla ei ollut Ei toteudu tai EOS-vastauksia paitsi jätteiden syntymisen vähentämisen kohdalla kaksi Ei toteudu -vastausta.

Kuviossa 4 esitellään ne kyselyssä mukana olleet ympäristökasvatusasiat, jotka toteutuvat *joskus jokaisessa* päiväkodissa eli näihin ei annettu yhtään Ei toteudu tai EOS-vastauksia. Toisin sanoen 100 prosenttia kyselyyn osallistuneista päiväkodeista toteuttaa kuviossa esitettyjä ympäristökasvatusasioita! Rovaniemen varhaiskasvatussuunnitelmassa puhutaan muun muassa lapsen mahdollisuudesta tutustua lähiympäristöön ja alueen luontoon, monipuolisten luontokokemusten tarjoamisesta sekä tutkimisesta, toiminnallisuudesta ja kestävämpien arkikäytäntö-

jen oppimisesta (ks. s. 15). Nämä asiat vaikuttaisivat toteutuvan todella hyvin ”vastauspäiväkodeissa” kyselyn tulosten perusteella. Pylväsdiagrammissa esitetyt ympäristökasvatusasiat on kerätty myös taulukkoon 1. Siinä on lisäksi kursivoituja asioita, joiden kohdalla on vastattu yksi tai kaksi kertaa Ei toteudu tai EOS-kohtiin eli nekin toteutuvat melkein jokaisessa kyselyyn vastanneessa päiväkodissa.

Kuvio 4. Nämä ympäristökasvatusasiat toteutuvat jokaisessa kyselyyn vastanneessa rovaniemeläisessä päiväkodissa (N=24). Kuviosta selviää, kuinka usein ne toteutuvat. Katso ympäristökasvatusasioiden koko sisältö taulukosta 1 (seuraava sivu).

Taulukko 1. Ympäristökasvatusasian perässä oleva luku kertoo, kuinka monessa päiväkodissa asia toteutuu noin kerran viikossa tai useammin ja suluissa oleva luku kertoo kuinka monessa päiväkodissa asia toteutuu noin kerran kuukaudessa. Kursivoitujen kohdalla on vastattu yksi tai kaksi kertaa Ei toteudu tai EOS-vastausvaihtoehtoihin. (N=24)

Yleisimmät ympäristökasvatusasiat	
Luontoon liittyvät sadut, lorut tai laulut	19 (5)
Luontoon liittyvät leikit tai pelit	16 (8)
Luonnossa liikkuminen	16 (6)
Erilaiset aistiharjoitukset	15 (8)
Retket erilaisiin ympäristöihin (myös rakennettu ympäristö)	10 (13)
Lasten kanssa keskustelu ympäristöstä huolehtimisesta ja luonnon kunnioittamisesta	9 (14)
Ympäristötiedon lisääminen (mm. tietoa kasveista, eläimistä, luonnonilmiöistä)	8 (13)
Jätteiden kierrätys (esim. käyttö kädentöihin)	7 (11)
Ympäristön tutkiminen tai erilaiset kokeet	3 (19)
Luonnonmateriaalien hyödynnys esim. kädentöissä	1 (20)
<i>Jätteiden syntymisen vähentäminen (esim. paperin käyttö säästeliäästi)</i>	13 (7)
<i>Ympäristökokemusten jakaminen toisten kanssa</i>	10 (10)
<i>Huolenpito omasta lähiympäristöstä (esim. roskien keruu, pihan hoito)</i>	7 (8)
<i>Eläinten jälkien ja jätösten etsiminen ja tutkailu</i>	3 (14)
<i>Ympäristötaiteen teko</i>	2 (12)

Taulukossa 2 esitellään ympäristökasvatusasioita, jotka toteutuvat suurimmassa osassa päiväkodeista noin kerran lukukaudessa tai harvemmin tai ei lainkaan. Vain kolmen asian kohdalla annettiin yksi tai kaksi vastausta Toteutuu noin kerran viikossa tai useammin tai Toteutuu noin kerran kuukaudessa -vaihtoehtoihin. Osa näistä ympäristökasvatusasioista on sellaisia, joita usein toteutetaan harvemmin. Mutta voisivatko lapset kastella kasveja ja viedä linnuille ruokaa vaikka joka viikko? Ja keväällä ja kesällä he voisivat yhdessä aikuisen kanssa kasvattaa ja hoitaa pientä kasvimaata?

Taulukko 2. Ympäristökasvatusasian perässä oleva luku kertoo, kuinka monessa päiväkodissa mainittu asia toteutuu noin kerran lukukaudessa tai harvemmin ja suluissa oleva luku kertoo kuinka monessa päiväkodissa asia ei toteudu lainkaan. (N=24)

Harvoin toteutuvat ympäristökasvatusasiat	
Kasvien kasvatus tai hoito	18 (6)
Lintujen tai muiden eläinten talvihuokinta	10 (14)
Kirpputorien järjestäminen tai tavaravaihtopäivät	9 (8)
Vanhemmille tiedotusta ympäristö(kasvatus)asioista	8 (12)
Koulutusta henkilökunnalle ympäristökasvatuksesta tai -asioista	8 (11)

Suomen Ladun organisoima ja varhaiskasvatuksessa suosittu Metsämörripedagogiikka toteutuu vain hieman alle puolessa ”vastauspäiväkodeista” ja vain neljässä päiväkodissa toimintaa toteutetaan noin kerran viikossa tai useammin. Erään toisen kysymyksen kohdalla yksi vastaaja totesi, että Metsämörri-koulutus puuttuu vielä useilta työntekijöiltä. Näin voi tilanne olla monessa muussakin päiväkodissa tai Metsämörritoimintaa toteutetaan pääasiassa sulan maan aikana.

Kyselyyn vastanneiden päiväkodeissa kaikkein vähiten toteutuvia ympäristökasvatusasioita ovat asiat, jotka voisi luokitella Palmerin puumallin mukaan ympäristön puolesta toimimiseen (taulukko 3). Mainittujen asioiden kohdalla yli puolet vastaajista vastasi Ei toteudu -kohtaan ja moni myös EOS-kohtaan – yhteensä näihin molempiin vastasi kaksikymmentä tai yli 20 henkilöä.

Taulukko 3. Taulukossa ympäristökasvatusasian perässä oleva luku kertoo, kuinka monessa päiväkodissa mainittu asia ei toteudu lainkaan. (N=24)

Hyvin heikosti toteutuvat ympäristökasvatusasiat	
Vihreä lippu -ohjelmaan osallistuminen	19
Tehty oma ympäristöohjelma (kestävän kehityksen suunnitelma)	16
Valittu ympäristöasioista vastaava henkilö tai ryhmä	15
Päiväkodeille suunnattu Kestävän kehityksen opas käytössä	15
Lähihuokaa tai luomuruokaa tai reilun kaupan tuotteita	15

Joidenkin ympäristökasvatusasioiden kohdalla vastausvaihtoehdot eivät olleet kovin järkeviä, mikä saattoi lisätä vastaamisia EOS-kohtaan. Esimerkiksi asioihin: tehty oma ympäristöohjelma ja valittu ympäristöasioista vastaava henkilö on vaikea vastata, että kuinka usein asia toteutuu. EOS-vastauksia lisäsi luultavasti sekin, että tietty asia oli vastaajille vieras tai yksinkertaisesti he eivät tiedneet sen toteutumisesta. EOS-vaihtoehto on usein kuitenkin tarpeen, jotta vastaaja saa luvan olla vastaamatta tai tietämätön aiheesta.

Ympäristökasvatusasioiden toteutumista selvittävän kysymyksen jälkeen kysyin, että näkyykö ympäristökasvatus päiväkotinne toiminnassa vielä jollain muilla tavoilla ja miten. Tähän vastasi puolet vastaajista ja he kertoivat päiväkodeissaan muun muassa tekemisen retkiä lähiympäristön museoihin, puistoihin, lintutornille, käyvän viikoittain luontoretkillä, syksyisin sieniretkellä ja marjojen keruussa sekä syys- ja kevätaikaan menevän viikoittain Metsämörriretkille. Joissakin päiväkodeissa käydään kävelyretkillä rakennetussa ympäristössä, jota he tutkailevat luonnon muutosten seuraamisen ohella. Toisissa päiväkodeissa pidetään sadonkorjuujuhlat, valitaan syksyisin ryhmälle oma luontopaikka lähimaastosta, hyödynnetään monipuolista lähiympäristöä liikuntapaikkoina, toimitaan luontoa ja ympäristöä kunnioittaen sekä etsitään yhdessä lasten kanssa vastauksia heidän ympäristöönsä liittyviin kysymyksiinsä. Yhdessä päiväkodissa harrastetaan ympäristö- ja kierrätystaiteen tekemistä, mikä on heidän mielestään hauskaa, palkitsevaa ja edullista. Eräs vastaaja totesi, että lähiympäristössä monipuolisesti liikkumalla he luovat suhdetta ympäristöön, saavat mukavia muistoja ja kiintyvät siihen. Yhden vastaajan mukaan *”ympäristökasvatus kuten muukin kasvatus on hedelmällisintä silloin, kun lapsen oma kiinnostus siihen herää”*. Joku kertoi ympäristökasvatuksen näkyvän päiväkodin toiminnassa niin, että se on *”läpäisyaineena jokapäiväisessä arjessamme. Mehän olemme joka hetki osa luontoa”*.

5.1.1 Kyselyn ja valtakunnallisen kyselyn tulosten vertailua

Vertailen joiltain osin ympäristökasvatuksen toteutumista varhaiskasvatuksessa paikallisen ja valtakunnallisen kyselyn kautta. Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinstituutti toteutti keväällä 2014 varhaiskasvatukselle suunnatun valtakunnallisen

kyselytutkimuksen, jonka tavoitteena oli profiloida suomalaiset päiväkodit erityisesti luontosuhteen ja ”luontoaltistuksen” perusteella. Luonto lähelle ja terveydeksi! -kyselyn tulosten mukaan luonto on monin tavoin mukana nykyisessä päiväkotitoiminnassa. (Saarinen & Jantunen 2014, 17.) Jonkinlainen luontoryhmä tai ”*jotakin sinne päin*” löytyy jo melkein joka toisesta päiväkodista. Rovaniemellä toteutetun kyselyn perusteella 17 prosentissa päiväkodeista on valittu ympäristöasioista vastaava henkilö tai ryhmä. Valtakunnallisen kyselyn mukaan yli 90 % päiväkodeista oli retkeillyt luonnossa tai kerännyt sieltä materiaaleja toimintaansa, kun taas paikallisesti tämä toteutuu 100 prosentissa kyselyyn vastanneista päiväkodeista. Luontoleikeistä saa nauttia kolme neljästä päiväkotilapsesta ja Rovaniemellä kaikki. Valtakunnallisesti lähes joka kymmenes oli luonnossa päivittäin ja sulan maan aikana sinne pääsi kaksi kolmesta vähintään kerran viikossa. Rovaniemen päiväkodeista kahdessa kolmesta (67 %) liikutaan luonnossa vähintään kerran viikossa. (valtakunnalliseen kyselyyn liittyvät tiedot: Saarinen & Jantunen 2014, 17.)

Päiväkotien johtajista 18 % oli osallistunut Metsämörri- tai muuhun sellaiseen koulutukseen ja peräti kolmessa päiväkodissa neljästä ainakin joku henkilökunnasta oli kouluttautunut luontokurssilla. Rovaniemellä 38 prosentissa vastauspäiväkodeista on koulutettu henkilökuntaa ympäristökasvatukseen tai -asioihin liittyen. Valtakunnallisen kyselyn mukaan päiväkodista löytyy keskimäärin kaksi luontokoulutuksessa ollutta henkilöä. Vaikka henkilökunnan mahdollisuuksia osallistua mainitunlaisiin koulutuksiin pidettiin yleisesti hyvinä, joka neljäs totesi tehneensä tai tekevänsä sitä omalla ajalla tai omin kustannuksin. (valtakunnalliseen kyselyyn liittyvät tiedot: emt.)

5.2 Ympäristökasvatuksen kokeminen Rovaniemen varhaiskasvatuksessa

Toinen opinnäytetyöni tutkimuskysymyksistä liittyy ympäristökasvatuksen kokemiin eli: Millaisena Rovaniemen varhaiskasvattajat kokevat ympäristökasvatuksen? Selvitin kyselyssä vastaajien mielipiteitä ympäristökasvatuksesta niin, että he jatkoivat seuraavaa lausetta: Ympäristökasvatuksen toteutus on mielestäni... Kysymykseen vastasivat kaikki. Lisäksi kartoitin varhaiskasvattajien kokemuksia

ympäristökasvatuksesta kysymällä, että kokevatko varhaiskasvattajat ympäristökasvatuksen haasteellisenä ja pyysin perusteluja vastaukselle, johon vastasi 23 henkilöä. Kaksikymmentä 24:stä (83 %) ei koe ympäristökasvatusta haasteellisenä, kun taas yksi vastaaja kokee sen haasteellisenä ja kolme ei osaa sanoa. Teemaan liittyen annoin vastaajille mahdollisuuden kertoa vielä jotain aiheeseen liittyvää, esimerkiksi lisää kokemuksia ympäristökasvatuksen toteutuksesta. Tähän kysymykseen vastasi 10 henkilöä. Mainittujen kysymysten yhteydessä annettiin muutamia vastauksia, jotka koskevat ympäristökasvatuksen kehittämistä. Käsitellen niitä myöhemmin, sillä kysyin vastaajilta myös ajatuksia työpaikkansa ympäristökasvatuksen kehittämisestä. Olen jaotellut kokemukset ja mielipiteet ympäristökasvatuksesta eri teemoihin.

5.2.1 Ympäristökasvatus luonnollisena osana varhaiskasvatusta

Ensimmäinen teema on ajatus ympäristökasvatuksesta luonnollisena osana varhaiskasvatusta. Vastaajien mielestä ympäristökasvatus on *”normaali osa jokapäiväistä elämää”, ”normaalia arkea”, ”niitä kuuluisia ’arjen pieniä’ tekoja”* ja *”paljon konkreettisia asioita”*. Ympäristökasvatuksen voi ajatella olevan luonnollinen osa varhaiskasvatusta, sillä lapset ovat luonnostaan kiinnostuneita ympäristöstään ja siihen liittyvistä asioista ja ilmiöistä. Erään vastaajan mukaan ympäristökasvatus *”on lapsen maailmaa lähellä ja lapsella on kiinnostusta tutkia eri ilmiöitä ja kokea elämyksiä erilaisissa ympäristöissä”*. Toinen vastaaja painotti, että *”lapset innostuvat kaikista ympäristökasvatukseen liittyvistä asioista ja sitä kautta on mahdollisuus saada lapset osallisiksi ja osallistumaan monin eri tavoin ympäristökasvatuksen toteuttamiseen päiväkodin arjessa”*.

Useassa vastauksessa kerrottiin, kuinka luonnossa ja ympäristökasvatuksen kautta voi toteuttaa monia varhaiskasvatuksen tavoitteita, kuten esimerkiksi monipuolista liikkumista ja harjaannuttaa erilaisia motorisia sekä matemaattisia taitoja:

”Tavoitteita, joita suunnitelmisamme asetamme kasvatukselle voi lähes poikkeuksetta toteuttaa myös luonnossa. Mikä sen mukavampaa kuin esi-

merkiksi luonnossa liikkuen opetellaan luokittelemaan asioita, vertailemaan eroja asioiden välillä, samalla liikkuen, missä täyttyvät myös päivittäisen liikunnan tavoitteemme. Lisäksi samalla toteutamme ympäristökasvatusta, kun opettelemme kokoajan uusia asioita luonnosta.”

Tässä kuten teoriaosiossakin tuli ilmi, että varhaiskasvatusikäiset lapset ihmettelevät ja tutkivat mielellään ympäristöään, viihtyvät hyvin luonnossa ja haluavat oppia siitä enemmän (esim. Kurttio 1995, 11). Vastauksissa tulee ilmi myös Kurttion kokemus (1995, 13, 8), että ympäristökasvatus on tavallisten asioiden tekemistä tietoisena toiminnan vaikutuksista ympäristöön ja että sen kuuluu olla toiminnallista ja osa jokapäiväistä toimintaa.

5.2.2 Kasvattajan asenteen ja esimerkin merkitys

Toiseen teemaan liittyy ajatus, että ympäristökasvatuksen toteuttamiseen vaikuttaa olennaisesti kasvattajan asenne ja esimerkki. Vastaaajien mukaan ympäristökasvatus on *”asennekysymys”, ”aikuisen vastuulla, aikuisia sitouttavaa, opeteltava asia, joka sitten siirretään lapsille”* ja *”aikuisen innostus tarttuu myös lapsiin”*. Tietoa aiheen toteutuksesta löytyy paljon ja kouluttautuminen auttaa ymmärtämään aiheen tärkeyden sekä helpottaa ympäristökasvatuksen toteuttamista. Moni vastaaja painotti kasvattajan oikeanlaisen asenteen merkitystä:

”Se ei ole haasteellista, mikäli oivaltaa, että kyse on arjen toiminnoista. Ympäristökasvatuksen ei tarvitse olla mikään erityinen ja erikoinen juttu, vaan sen saa helposti integroitua muuhun opetukseen ja leikkiin. Kyse on enemmänkin aikuisen omasta asenteesta ja siitä, että huomaa ympäristökasvatuksen mahdollisuudet päiväkodissa.”

”Oman esimerkin voima on merkittävä! En halua erottaa ympäristökasvatusta erilliseksi ”opetettavaksi” asiaksi, vaan koen että se on ihan tavallista arkipäivän toimintaa osana muuta kasvatustoimintaa. Nykypäivän lapsille kierrättäminen ja energiataloudellinen toiminta ovat ihan tavallista arkea ja se ei edes vaadi mitään erityistä toimenpidettä, ainoastaan oikean asenteen ja opastuksen toivottuun toimintatapaan.”

”Asennekysymys, ei ole vaikeaa, mutta esimerkiksi luomutuotteiden ja reilun kaupan tuotteiden ostaminen on kustannuskysymys.”

Vastauksissa voimakkaasti esiintynyt kasvattajan asennoitumisen ja innostumisen merkitys ympäristökasvatuksessa on tärkeä teorialiedonkin perusteella. Ympäristökasvatuksen toteutumiseen ja toteutuksen laatuun vaikuttavat keskeisesti kasvattajat, heidän arvomaailmansa ja kiinnostuksensa aiheeseen (esim. Laaksonen 2014, 5). Kasvattaja voi olla lapsille roolimalli, jonka myötävaikutuksella ympäristövastuullisuus muodostuu elinikäiseksi toimintatavaksi (Raittila 2012, 211).

5.2.3 Ympäristökasvatus ympäristövastuullisuuden edistäjänä

Kolmas teema liittyy ajatukseen ympäristökasvatuksen merkityksestä ympäristövastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämisen kannalta. Vastauksissa ympäristökasvatusta pidettiin *”ympäristön kunnioitusta ja kestäväää kehitystä tukevana toimintana”, ”välttämättömänä”, ”tärkeänä tulevaisuuden kannalta”* sekä *”osana tätä päivää”*.

Eräs vastaaja painotti ympäristökasvatuksen merkitystä ympäristövastuullisen käyttäytymisen edistäjänä: *”Ympäristökasvatuksen toteutuksen tulisi antaa lapsille eväät, jonka pohjalta he tekevät omia ’valintojansa’ nyt ja tulevaisuudessa.”* Toinen vastaaja toi esiin jokaisen ihmisen vastuuta ympäristöstään ja kasvattajan mahdollisuutta vaikuttaa ympäristökasvatuksen toteutumiseen: *”Ympäristökasvatus on osa peruskasvatusta ja jokaisen ihmisen on osattava kohdella ympäristöä kunnioittaen. Minäkin aikuisena voin oppia uusia asioita ja siten edistää ympäristökasvatusta lasten elämässä.”*

Teoriaosiossa olen käsitellyt tätä teemaa laajasti ja tämä on hyvin merkittävä näkökulma ajatellen kestävän kehityksen yhteiskunnan muodostumista ja koko maailman tulevaisuutta. Ympäristökasvatuksen olennainen tavoite on saada ihmiset tiedostamaan riippuvuutensa ympäristöstä ja luonnosta ja lisätä ympäristövastuullista käyttäytymistä. On hyvin tärkeää, että lapset voivat lapsuudessaan leikkiä luonnonmukaisessa ympäristössä, saada myönteisiä ympäristökokemuksia ja sitä kautta heidän ympäristöherkkyytensä kehittyy. Näin lapset voivat helpommin omaksua aikuisina ympäristömyönteisen asenteen ja halun toimia luonnon ja ympäristön hyväksi. (esim. Nykänen & Kinnunen 1992.) Varhaiskasvatuksella on

merkittävä rooli ympäristövastuullisten kansalaisten kasvattamisessa (Rovaniemen vasu 2012, 25).

Ympäristökasvatuksen kokemiseen liittyvien kolmen teeman lisäksi ympäristökasvatusta kuvailtiin vastauksissa monin erilaisin adjektiivein. Sen sanottiin olevan muun muassa: *”tärkeää, palkitsevaa ja mielenkiintoista”*, *”erittäin tärkeä osa varhaiskasvatusta”*, *”todella hyvä asia”*, *”monipuolista ja luovaa”* sekä *”mielenkiintoista ja voimistaa myös aikuisten luontokokemuksia eli kaikin puolin palkitsevaa”*. Ympäristökasvatuksen todettiin olevan helppoa silloin: *”kun oma asenne on kohdallaan”*, *”kun siihen on sitoutunut koko työtiimi”* sekä *”kun käyttää mielikuvitusta sekä antaa lasten järjestää ja rakentaa ja leikkiä luonnossa”*. Eräs vastaaja kertoi ympäristökasvatuksen jääneen liian vähälle, sillä muu toiminta vie helposti siltä tilaa. Muutama toi esiin muun muassa tarpeen saada koko työyhteisö sitoutettua ympäristökasvatukseen, esimerkiksi jätteiden lajitteluun. Käsittelen erilaisia kehittämistarpeita seuraavassa luvussa.

5.3 Ympäristökasvatuksen kehittäminen Rovaniemen varhaiskasvatuksessa

Kysymykseen: miten haluaisit kehittää työpaikkasi ympäristökasvatusta, sain vastauksen yhdeksältätoista kyselyyn osallistujalta (yhteensä vastaajia 24). Vastaajilla on monenlaisia toiveita ja ehdotuksia ympäristökasvatuksen ja ympäristövastuullisen toiminnan kehittämisestä. Käsittelen tässä yhteydessä myös muissa kyselyn kysymyksissä esiin tulleita kehittämis ehdotuksia.

Monet vastaajat toivovat enemmän keskustelua aiheesta työyhteisössä sekä aikuisten tietoista asennemuutosta. Toivottiin työntekijöiden yhteistä linjaa ja sitoutumista ympäristökasvatuksen toteutukseen. Erään vastaajan mielestä jokaisen päiväkodin työntekijän tulisi olla mukana yhteisessä asiassa. Pari vastaajaa ehdotti, että yksiköiden ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmiin voisi lisätä tarkemman ja selkeämmän osion ympäristökasvatuksesta.

Melkein puolet vastaajista toivoi, että jätteen lajittelu ja kierrätys olisi päiväko-
deissa toimivampaa ja monipuolisempaa. Jonkun mielestä kierrätys pitäisi olla
koko talon asia ja tarpeelliset lajittelupisteet tulisi löytyä päiväkodin pihasta.
Eräässä päiväkodissa lajitellaan lasten kanssa jätteet, mutta ainakaan biojätteen
keräysastia ei paikasta löydy. Yhden vastaajan mielestä jätteen lajitteluun tulisi
velvoittaa, jotta työntekijät sitoutuisivat siihen. Eräs toivoi, että kierrätysmateriaaleja
hyödynnettäisiin toiminnassa enemmän.

Useat vastaajat ehdottivat, että ympäristökasvatuksen toteutumista voisi parantaa
kouluttamalla henkilökuntaa aiheeseen. Koulutus voisi tuoda lisää tietoa ja
osaamista ympäristökasvatuksesta ja motivoisi työntekijöitä toteuttamaan sitä. Yksi
vastaaja ehdotti toteutettavaksi Suomen Ladun Metsämörrikoulutuksia. Eräs
perusteli koulutustarvetta seuraavasti: *”Ympäristökasvatus tulisi saada nykyistä
enemmän mukaan jokapäiväiseen toimintaan, näkymään poikkileikkauksena
kaikessa toiminnassamme. Tämä vaatisi nykyistä enemmän koulutusta henkilö-
kunnalle ympäristökasvatuksesta.”* Eräs vastaaja toivoi ohjausmateriaalia käyt-
töönsä ja toinen taas ehdotti, että päiväkodeissa voisi olla työntekijöiden muodos-
tamien tiimit ympäristökasvatuksen suunnitteluun.

Rovaniemen varhaiskasvatuksen ympäristökasvatusta voisi kehittää kyselyn
vastaajien mukaan myös lisäämällä retkipäiviä ja toimintaa lähiympäristössä ja -
luonnossa. Joku haluaisi lisätä luontoretkien määrää ja toinen retkiä aiheeseen
liittyviin käyntikohteisiin kuten Pilkkeeseen, Ranuan eläinpuistoon, Geologian
tutkimuskeskukseen ja jäteasemalle. Retkiin ja välineisiin toivottiin määrärahoja.
Reilun kaupan tai luomutuotteiden käyttökin vaatisi suurempia määrärahoja. Muita
kehittämisasioita olivat muun muassa toive päiväkodin osallistumisesta Vihreä
lippu -ohjelmaan, ehdotus Napapiirin Residuumin edustajan vierailusta päiväkodis-
sa ja ajatus vanhempien neuvomisesta ympäristöystävälliseen eväiden pakkaami-
seen.

Valtakunnallisessa Luonto lähelle ja terveydeksi! -kyselyssä selvitettiin myös
päiväkotien luontotoiminnan kehittämistä (Saarinen & Jantunen 2014, 17). Lähes

puolessa vastauksista todettiin, että aikuisten, sekä henkilökunnan että vanhempien asenteet vaikeuttavat eniten luontotoimintaa kuten myös resurssipula: riittämätön henkilökunta ja sopivan ympäristön puuttuminen päiväkodin lähistöltä. Tiukat säännöt ja määräykset sekä esimerkiksi ulkoiluun sopimattomat vaatteet luontotoiminnan esteenä nousivat usein esiin vastauksista. Kehittämisehdotuksina vastaajilla oli muun muassa, että päiväkotien luontotoimintaan tulisi kannustaa ja henkilöstön kouluttautumista tukea, aikuisten kielteisiä asenteita luonnossa toimimiseen kannattaisi lieventää ja tarpeettomat rajoitukset ja kiellot poistaa. Ja mikä tärkeää, päiväkodin lähellä olevat luonto- ja metsäpaikat on tarpeellista säästää. Metsä sai kyselyssä myönteisemmän arvion leikkipaikkana kuin päiväkodin piha. (Saarinen & Jantunen 2014, 16–17, 21.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Tulosten johtopäätökset

Pienten lasten ympäristökasvatuksen tärkein tavoite – ympäristöherkkyyden kehittäminen myönteisten ympäristö- ja luontokokemusten kautta – vaikuttaa toteutuvan erittäin hyvin, jopa 100 prosenttisesti, kyselyyn vastanneiden Rovaniemen varhaiskasvatustukiosiköiden joukossa. Kokemukset syntyvät lähiympäristön ja -luonnon ihmettelyn ja havainnoinnin sekä siellä liikkumisen ja leikkimisen kautta. Tutkimusjoukossa toteutetaan Palmerin puumallin mukaisia varhaislapsuudelle ominaisia ympäristössä oppimista ja ympäristön puolesta toimimista, mutta myös ympäristöstä oppimista. Useimmin eli noin kerran viikossa tai useammin toteutuvat erityisesti ympäristössä oppiminen eli luontoon liittyvät sadut, lorut, laulut, leikit tai pelit, luonnossa liikkuminen ja erilaiset aistiharjoitukset. (ks. Kuvio 4 s. 34). Vasun perusteissa esille tuodut lapselle ominaiset tavat toimia ovat mielestäni mainioita keinoja toteuttaa ympäristökasvatusta. Niiden avulla lapsi voi kokea ja oppia asioita erilaisissa ympäristöissä ja erilaisista ympäristöistä ja niitä voi hyvin toteuttaa luonnonympäristössäkin. Luonto tarjoaa todella monipuoliset mahdollisuudet lapsille leikkiä, liikkua, tutkia ja ilmaista itseään.

Sellaiset ympäristökasvatustoimet, jotka lisäksi ympäristökasvatusta ja kestävän elämäntavan omaksumista organisoidummin ja takaisivat jatkuvuuden, eivät toteudu kovin monessa päiväkodissa. Esimerkiksi Vihreä lippu -ohjelmaan osallistuminen, ympäristöasioista vastaavan henkilön tai ryhmän valinta, oman ympäristöohjelman tekeminen ja lähi- ja luomuruuan tai reilun kaupan tuotteiden tarjoaminen vaativat paljon resursseja: aikaa, tietoa aiheesta ja rahaakin. Niitä ei ole kovin helppo ottaa käyttöön. Vastaajat kertoivat tarpeista lisätä muun muassa edellä mainittuja asioita Rovaniemen varhaiskasvatukseen. Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa ympäristökasvatuksella ja kestävään kehityksen mukaiseen toimintaan ohjaamisella on paljon merkittävämpi asema kuin valtakunnallisessa vasun perusteissa (ks. luku 3.2.) Se on hyvä pohja asian toteuttamiselle ja kehittämiselle.

Kyselyyn vastanneet varhaiskasvattajat kokevat ympäristökasvatuksen monella tavalla, mutta vastauksista löytyi paljon samansuuntaisia kokemuksia ja mielipiteitä. Kaikki mielipiteet ovat ympäristökasvatukseen myönteisesti suhtautuvia ja usea vastaaja toi esiin ympäristökasvatuksen ja luonnossa toimimisen merkityksen monien varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumisessa. Vastauksista hahmottui kolme selkeää teemaa: ajatus ympäristökasvatuksesta luonnollisena osana varhaiskasvatusta, ajatus kasvattajan asenteen ja esimerkin merkityksestä ympäristökasvatuksen toteutuksessa sekä ajatus ympäristökasvatuksesta ympäristövastuullisen käyttäytymisen ja kestävän kehityksen edistäjänä. Teema-aiheiden lisäksi ympäristökasvatus on vastaajien mielestä muun muassa *”tärkeää, palkitsevaa ja mielenkiintoista”*, *”todella hyvä asia”* sekä *”monipuolista ja luovaa”*.

Varhaiskasvattajan arvomaailma, kiinnostus ja innostus vaikuttavat merkittävästi ympäristökasvatuksen toteutumiseen ja laatuun. Mielestäni nykymaailmassa niin merkittävän asian kuin ympäristövastuullisuuden kasvamisen mahdollistumisen ei pitäisi olla riippuvainen pelkästään kasvattajan kiinnostuksesta, vaan se pitäisi taata jokaiselle varhaiskasvatusikäiselle. Ei ole järkevää, että ko. toiminnan toteutus on sidoksissa johonkin tai joihinkin tiettyihin henkilöihin ja toiminta muuttuu ja vaihtelee henkilökunnan vaihtuessa. Jatkuvan ja suunnitellun kestävän kehityksen mukaisen toiminnan ja ympäristökasvatuksen toteutuminen on etu yksilölle itselleen kuin myös yhteiskunnalle.

Keskeistä kehittämisideoissa oli toive varhaiskasvatusyksikköjen työntekijöiden tietoisesta asennemuutoksesta ja sitoutumisesta ympäristökasvatuksen, erityisesti jätteiden lajittelun ja kierrätyksen, toteutukseen. Monet ehdottivat asian edistämiseksi koulutusta, keskustelua ja varhaiskasvatussuunnitelmien päivittämistä ympäristökasvatuksen osalta.

Johtopäätösten lopuksi totean, että koska kyselyn tulosten perusteella

- 1) ympäristökasvatus toteutuu hyvin vastauspäiväkodeissa,
  - 2) varhaiskasvattajien mielipiteet ja kokemukset ympäristökasvatuksesta ovat myönteisiä ja sen tärkeyttä esiintuvia ja
  - 3) melkein kaikki vastaajat haluaisivat ympäristökasvatusta kehitettävän,
- ympäristökasvatuksella on melko tärkeä rooli Rovaniemen varhaiskasvatuksessa ja sen toivottaisiin edelleen vahvistuvan. Ympäristökasvatuksen merkitys varhaiskasvatuksessa yleisesti (Suomessa ja maailmalla) tulee vahvasti esiin tietopohjassa esiteltyjen tutkimusten ja asiantuntijalähteiden kautta. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää varhaiskasvatusikäisten ympäristökasvatuksen toteuttamisessa ja kehittämisessä.

6.2 Opinnäytetyön valideetti ja reliabiliteetti

Tutkimuksen tulee täyttää tiettyjä vaatimuksia, jotta se olisi luotettava ja uutta tietoa tuottava. Luotettavuutta tai pikemminkin pätevyyttä tutkimuskohteen osalta kuvataan valideetilla: ollaanko tutkimassa sitä, mitä oli tarkoitus tutkia ja onko mittaaminen tehty oikein. Luotettavuutta tulosten tarkkuuden osalta kuvataan reliabiliteetilla, joka liittyy myös tulosten yleistettävyyteen sekä tutkimuksen toistettavuuteen. (Metsämuuronen 2003, 86.)

Mielestäni tutkimuksen luotettavuutta lisäävät muun muassa seuraavat seikat: olen selostanut tutkimuksen toteutuksen tarkkaan, teoreellinen viitekehys soveltuu tutkimuksen tarkoituksiin sekä empiirisen osion toteuttamiseen ja tulkintaan ja kyselylomake soveltuu hyvin tällaiseen tutkimukseen (kysymykset mittasivat sitä mitä niiden oli tarkoitus mitata). Lisäksi olen pyrkinyt muotoilemaan vastausohjeet ja kysymykset selkeiksi, noudatin kyselyn teossa salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta ja olen noudattanut hyvää ja tarkkaa lähdemateriaalin viittaustapaa. Pohdittaessa työn luotettavuutta on todettava, että kyselyn vastaukset ja niistä johdetut tulokset eivät ole välttämättä täysin luotettavia, jos kyselyn kysymykset ovat jonkun mielestä olleet vaikeita tai joku on käsittänyt ne eri tavalla

ja vastannut sen mukaan. Oman tutkimuksen osalta en kuitenkaan näe, että työssä olisi suuria riskejä luotettavuuden suhteen.

Tutkimuksen reliabiliteetin osalta tutkimus olisi toistettavissa mielestäni muuten, mutta koska en kerro raportissa henkilöiden nimiä, joille kysely lähetettiin, olisivat vastaukset uudelleen tehtävässä kyselyssä erilaisia, vaikka ehkä kuitenkin samansuuntaisia. Sain mielestäni kyselyllä riittävän hyvin vastauksia tutkimuskysymyksiini. Mutta kun vähän alle puolet Rovaniemen varhaiskasvatustieteiden yksiköistä vastasi kyselyyn, ei voida tehdä ”kaiken kattavia” yleistyksiä ympäristökasvatuksesta Rovaniemen varhaiskasvatuksessa. Eikä se ole tarpeenkaan, kun on kyse kvalitatiivisesta tutkimuksesta. Tulosten tarkastelun yhteydessä käsittelem tuloksia ”vastauspäiväkotien” tai ”kyselyyn vastanneiden rovaniemeläisten päiväkotien” osalta ja olen varovainen tulosten yleistämisessä koskemaan koko varhaiskasvatuksen kenttää Rovaniemellä. Kyselyn tulokset antavat kuitenkin suuntaa siitä, mikä ympäristökasvatuksessa on merkittävää Rovaniemen varhaiskasvatuksessa sekä toteutuksen ja kehittämistoiveiden että kasvattajien kokemusten suhteen.

Kyselyn vastauksiin ja tuloksiin on varmasti vaikuttanut se, että oletettavasti kyselyyn ovat vastanneet sellaiset yksiköt ja henkilöt, jotka toteuttavat ympäristökasvatusta tai ovat siitä kiinnostuneita. Tähän pyrinkin kun ennen kyselyn lähettämistä selvitin päiväkodeista aiheeseen perehtyneitä tai siitä kiinnostuneita vastaajia. En näe tätä seikkaa kuitenkaan haittana. Parempi joka tapauksessa, että tietoa toteutuksesta ja kokemuksista sekä kehittämisehdotuksia antaa sellainen, joka on asian kanssa tekemisissä. Olen tyytyväinen, että niin monet vastaajat kertoivat toiveitaan ja ideoitaan Rovaniemen varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksen kehittämisestä.

6.3 Pohdinta

Opinnäytetyöni aihe muotoutui mielessäni opintojeni loppuajankana ja se selkeni, kun aloitin opinnäytetyöprosessin tutustumalla muihin aiheeseen liittyviin opinnäytetöihin. Aiheesta oli kiinnostavaa ja helppoa etsiä lisätietoa ja suunnitella tutkimuksen toteutusta. Aiempi tutkintoni luonnontieteellis-humanistiselta alalta oli hyödyksi

sekä tutkimuksen muodollisessa että sisällöllisessä toteutuksessa. Opinnäytetyön tekeminen on ollut erittäin mielenkiintoinen ja aika laaja prosessi. Olin ajatellut sen kestävän ajallisesti vähemmän, mutta usein asiat menevät niin. Lukuvuoden 2015–2016 aikana olen tehnyt samalla kaksi yhdeksän viikon harjoittelua, osittain työsuhteessa ja muutaman kurssin sekä ollut pari kuukautta kotiäidin työssä. Tutkimuksen tekoon on kulunut useita kesä-, syys-, joului-, hiihto-, pääsiäis- ja helaloman päiviä, viikonloppuja ja arki-iltoja.

Vaikka opinnäytetyön teko oli enimmäkseen hyvin kiinnostavaa ja sujuvaa, oli työn teossa myös hankaluuksia. Aiheen rajaaminen tutkimuskysymysten, kyselyyn otettavien kysymysten ja teoriapohjan osalta oli vaikeahkoa. Teoreettinen viitekehys vaatisi vieläkin karsimista ja tutkimuskysymykset olisi voinut rajata yhteen eli toteutukseen liittyvään. En kuitenkaan kyennyt enkä halunnut sitä tehdä, sillä olin kovin kiinnostunut selvittämään myös kahteen muuhun tutkimuskysymykseen liittyviä asioita. Jonkin verran haastetta toi sen hahmottaminen, mitä tutkimukseen liittyviin osioihin, kuten aineiston analyysiin ja tulkintaan, tulosten raportointiin, johtopäätöksiin, pohdintaan tai yhteenvetoon kuuluisi sisällyttää. Luin tutkimuskirjallisuutta ja opintoihin liittyviä kirjoitusohjeita, mutta niissä olevat ohjeet erosivat toisistaan ja olivat osittain sekavia. Lisäksi oppilaitokseni opinnäytetyön mallipohjia on monenlaisia ja saatuani itselleni uusimman version, jouduin muokkaamaan aiemmin omaksumani viittaustekniikan mukaan tekemäni teksti- ja lähdeviitteet uusiksi, mikä sinällään oli selkeyttävä muutos.

Opinnäytetyöni aihe on hyvin ajankohtainen ja tärkeä. Tuloksia on mahdollista hyödyntää varhaiskasvatusikäisten ympäristökasvatuksen toteutuksessa ja kehittämisessä. Toteutuisiko ympäristökasvatus tehokkaammin, jos siihen ohjattaisiin ja sitä edellytettäisiin vahvemmin varhaiskasvatussuunnitelmien tai kaupungin varhaiskasvatuksen johdon taholta? Voisiko ympäristökasvatuksen ja luonnossa olemisen lisääminen toimintaan olla varhaiskasvatushenkilöstön hyvinvointia ja työssä jaksamista edistäviä asioita? Lisäisikö aiheeseen panostaminen osallisuutta, intoa käyttää kykyjään, oppia uutta ja rikastuttaisiko se kasvatuskumppanuutta päivähoidon ja vanhempien välillä? Vähentäisikö ympäris-

tövastuullinen toiminta esimerkiksi päiväkotien veden ja sähkön kulutusta sekä jätekuluja, kun lapset ja aikuiset omaksuisivat luonnonvaroja säästävän tavan toimia ja tottuisivat lajittelemaan jätteet? Lisäisikö kestävän kehityksen mukainen toiminta ja ympäristökasvatuksen omaksuminen jokaisen ihmisen ja luonnon hyvinvointia, kun varhaiskasvatus huolehtisi omasta osuudestaan ympäristötietois-
ten ja -vastuullisten kansalaisten kasvatuksessa?

Mielestäni työn tuloksia kannattaisi hyödyntää myös Lapin ammattikorkeakoulun (tai muun oppilaitoksen) sosiaalialan opetuksen kehittämisessä. Ympäristökasvatus ja ympäristövastuullista toimintatapaa voisi tuoda vahvasti esiin erityisesti varhaiskasvatuksen opinnossa, mutta myös muilla suuntautumisaloilla. Esimerkiksi luonnon hyvinvointi- ja terveysvaikutusten hyödyntäminen sosiaali- ja terveysalalla (esim. puutarhaterapia, eläinavusteiset menetelmät, Green Care) on nosteessa oleva ala. Koulutuksella on merkittävä asema tässä kehityksessä.

Pian on aika laittaa työlle viimeinen piste. Koen, että olen saavuttanut asettamistani tavoitteista muut, paitsi ympäristökasvatuksen merkityksen ja kehittämisen edistämisen Rovaniemen varhaiskasvatuksessa, minkä toteutuminen jää jonkun tai joidenkin muiden käsiin. Toki mie voin omalta osaltani edistää asiaa, kun valmistumisen jälkeen alan työskennellä varhaiskasvatuksen kentällä. Sen vuoksi olen iloinen ja tyytyväinen, että perehdyin hyvin aiheeseen ja sain varhaiskasvattajan-ympäristökasvattajan työkalupakkini pullolleen hyödyllistä ja itseäni motivoivaa materiaalia! Toivon, että työstäni on itseni lisäksi hyötyä jollekin – opiskelijalle, opinnäytetyön tai muun tutkimuksen tekijälle, varhaiskasvattajalle, päivähoidon kehittäjälle, ihan kenelle vaan. Ympäristökasvatuksen toteutuksen ja kehittämisen iloa!

Jokaisen meidän arjen pienillä teoilla on merkitystä.

Pienistä pisaroista kasvaa suuri meri.

7 LÄHTEET

Arrela, Tommi 2012. Ympäristökasvatusohjelma viisi- ja kuusivuotiaille. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Viitattu 16.4.2016
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54580/Arrela%20Tommi.PDF?sequence=1>

Cantell, Hannele & Koskinen, Sanna 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Cantell, Hannele (toim.). Ympäristökasvatuksen käsikirja. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus, 60–79.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016: 1. Opetushallitus. 3. muutettu painos. Viitattu 19.3.2016
http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Heinonen, Tarja & Luomi, Annukka 2009. Rakkaalla lapsella on monta nimeä. Ympäristökasvatuksen käsitteiden määritelmäluonnos. Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Houtsonen, Lea 2004. Aihekokonaisuudet kannustavat kehittämään opetusta. Teoksessa Niinikangas, Liisa (toim.). Kotipihasta maailmalle. Ympäristökasvatuksen karttakirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 14–27.

Kniivilä, Ida 2011. Kestävä kehitys Vaasan kaupungin päiväkodeissa. Vaasan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Opinnäytetyö. Viitattu 15.7.2015
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/37996/ida_kniivila.pdf?sequence=1

Korpela, Kalevi & Paronen, Olavi 2011. Ulkoilun hyvinvointivaikutukset. Teoksessa Sievänen, Tuija & Neuvonen, Marjo (toim.). Luonnon virkistyskäyttö 2010. Metlan työraportteja 212, 80–89. Viitattu 6.5.2016
<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.pdf>

Kurtio, Tuovi (toim.) 1995. Tuulinen polku. Muistiinpanoja ympäristökasvatuskokeilusta. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Laaksonen, Henna 2014. Ympäristökasvatus osana varhaiskasvatusta – Päiväkotiohjeen ympäristökasvatusopas. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Viitattu 15.7.2015
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/76825/Laaksonen_Henna.pdf?sequence=1

Logren, Satu & Koutonen, Päivi 2010. Ympäristökasvatus päiväkodissa ja kotona. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Viitattu 16.4.2016

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/7013/koutonen_paivi_logren_satu.pdf?sequence=1

Luonto hyvinvoinnin lähteenä, suomalainen Green Care 2016. Viitattu 23.4.2016
<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/voimaa/greencare.pdf>

Matikainen, Eila 2008. Lasten orientoituminen luonnonympäristöön. Teoksessa Helenius, Aili & Korhonen, Riitta (toim.). Pedagogiikan palikat, Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 154–163.

Metsämuuronen, Jari 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. International Methelp Oy.

Männistö, Mari & Ritala, Pipsa 2012. Kestävää kehitystä tukeva liikuntapaketti päiväkodeille, ympäristökasvatuksen toteuttaminen liikunnan keinoin. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Viitattu 16.4.2016
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/53343/opinnaytetyo1.pdf?sequence=2>

Nikkinen, Irja 2001. Metsämörri. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK, Kustantajat Sarmala Oy ja Suomen Latu.

Nordström, Hanna 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa Cantell, Hannele (toim.). Ympäristökasvatuksen käsikirja. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus, 116–143.

Nykänen, Riitta & Kinnunen, Juha 1992. Taivaan merkit. Pienten lasten ympäristökasvatus. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Opetushallitus 2016a. Varhaiskasvatus. Viitattu 5.3.2016
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus

Opetushallitus 2016b. VASU2017 – varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistaminen 2016. Viitattu 5.3.2016
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus

Oulun päivähoidon kestävän kehityksen toimintaohjelma 2006. Oulun kaupunki. Viitattu 9.3.2016 http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=dc2a6433-91cc-444c-89f4-49485243b574&groupId=112792

Parikka-Nihti, Mari 2015. Metsä on parasta lapselle. Viitattu 23.4.2016 Pdf-esitys löytyy sivun alareunasta: [http://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Ymparisto_ja_luonto/Hankkeet/Lahiluonto_kutsuu_leikkimaan_ja_oppimaan\(69150\)](http://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Ymparisto_ja_luonto/Hankkeet/Lahiluonto_kutsuu_leikkimaan_ja_oppimaan(69150))

Parikka-Nihti, Mari & Suomela, Liisa 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Puranen, Katri 2016. Lähimetsän aarreaitta. Opettaja-lehti 3b, 12.2.2016, retkiopas.

Raittila, Raija 2012. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 208–218.

Rosenberg, Tove 1993. Pienestä pitäen. Ympäristökasvatus ja päivähoidon ekologinen arki. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK ja Suomen luonnonsuojeluliitto.

Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012. Rovaniemi: Päivähoidon Palvelukeskus. Viitattu 19.3.2016
<https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=3864e6cc-61c4-4b17-8d25-44f5db9dee18>

Saarinen, Kimmo & Jantunen, Juha 2014. Luonto lähelle ja terveydeksi! Kysely Suomen päiväkodeille 2014. Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinstituutti. Lappeenranta. Viitattu 19.3.2016
<http://www.allergiaterveys.fi/upload/valtakunnallinen-kysely-2014.pdf>

Salmela, Janni 2011. ”Kukaan ei halua suojella sitä mitä ei ne”: ympäristökasvatuksen näkökulmia päivähoitoon. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Viitattu 15.7.2015
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/30341/Julkaisu_Salmela.pdf?sequence=1

Salonen, Kirsi 2016. Hyvän Mielen Tila psykologipalvelut. Viitattu 23.4.2016
<http://www.psykologihyvanmielentila.fi/>

Suomela, Liisa & Tani, Sirpa 2004. Ympäristön kolme ulottuvuutta. Teoksessa Cantell, Hannele (toim.). Ympäristökasvatuksen käsikirja. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus, 45–57.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suomen ympäristökasvatuksen seura (Sykse) 2014. Mitä ympäristökasvatus on? Viitattu 16.8.2015 <http://www.vihrealippu.fi/mita-ymparistokasvatus-on>

Suomen ympäristökasvatuksen seura (Sykse) 2016. Ympäristökasvatus uuteen vasuun. Teksti löytyy Vasu-esityslinkistä. Viitattu 10.3.2016
<http://www.vihrealippu.fi/ajankohtaista/artikkelit/699-ympaeristoekasvatus-uuteen-vasuun>

Säkkinen, Susanna 2009. Kestävää kehitystä päiväkodissa. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Viitattu 16.4.2016
http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/5473/Sakkinen_Susanna.pdf?sequence=1

Toivonen, Timo 1999. Empiirinen sosiaalitutkimus, Filosofia ja metodologia. Porvoo: WSOY.

Uschanov, Anna-Mari 2013. Työntekijöiden näkemyksiä ympäristökasvatuksesta Ketunpesän päiväkodissa. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Viitattu 16.4.2016

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/65588/Uschanov_Anna-Mari..pdf?sequence=3

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, oppaita 56, 2. painos. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. Viitattu 19.3.2016

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Willamo, Risto 2004. Luonto ja ei-luonto sekä Ihminen suhteessa luontoon. Teoksessa Cantell, Hannele (toim.). Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 32–45.

Vähä-Jaakkola, Kati 2016. Isoja prosesseja valtakunnassa. Ympäristökasvatus 1/2016, pääkirjoitus. Viitattu 10.3.2016 <http://www.ymparistokasvatus.fi/lehti-1-2016/paakirjoitus-1-2016>

Ympäristöministeriö 2015. Mitä on kestävä kehitys? Viitattu 19.3.2016 http://www.ym.fi/fi-fi/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys

Ympäristöministeriö & Kierrätyskeskus 2015. Yhteinen käsitys, luontokasvatus. Viitattu 6.6.2015 <http://www.yhteinenkasitys.fi/kasite/luontokasvatus>

7.1 Lisätietoa ja vinkkejä ympäristökasvatukseen

Case Forest -pedagogiikka: keskeistä lapsen oma havainnointi, osallisuus, tutkiva oppiminen, projektilähtöinen työskentely vertaisryhmässä.

Informatiivinen ja hyvä teos: Parikka-Nihti, Mari & Suomela, Liisa 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Keke päiväkodissa, kestävän kehityksen opas, monia käytännönläheisiä ideoita kestävän kehityksen kasvatukseen toteutukseen varhaiskasvatuksessa. http://www.4v.fi/files/4679/Keke_paivakodissa.pdf

Lapin luonto- ja ympäristökasvatus, fb-sivut. <https://www.facebook.com/groups/350747168370722/?fref=ts>

Lasten maapalloretki – päiväkotien matka ympäristöystävälliseen elämään. <http://www.ksymparistokasvatus.fi/uploads/files/maapalloretki.pdf>

Luonnossa kotonaan -toiminta: keskittyy varhaiskasvatuksessa ja koululaisten iltapäivätoiminnassa toteutettavaan luontoliikuntaan sekä luonto- ja ympäristökasvatukseen. Toiminnassa ulkoilmaelämä on kaiken perusta.

Luonnosta hyvinvointia lapsille ja nuorille, kuvauksia luonnon hyvinvointivaikutuksista, palveluista ja malleista palveluiden kehittämiseen. Sitran julkaisu. http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Luonnosta_hyvinvointia_lapsille_ja_nuorille.pdf

Luonto- ja ympäristökasvatuksen tukiverkosto LYKE: luonto- ja ympäristökouluja ja muita luonto- ja ympäristökasvatusta tukevia toimijoita. <http://www.luontokoulut.fi/>

Materiaalipaketteja muun muassa ympäristökasvatuksesta, vastuullisesta kuluttamisesta sekä materiaaleja liittyen ilmastomuutokseen, kierrätykseen ja lähiluontoon. <http://www.maailmankoulu.fi/node/66>

Esimerkkitapaus metsäryhmätoiminnasta varhaiskasvatuksessa ja metsäesikoulusta Hämeenlinnassa. <http://www.inno-vointi.fi/fi/esimerkkeja/kehittamistapojen-kohtaamisista/metsaesikoulu>

Metsämörri-pedagogiikka: Monen päiväkodin luonto- ja ympäristökasvatuksen perusmenetelmä. Metsämörri-satuhahmo innostaa lapset lähiluontoon leikkimään, liikkumaan, ihmettelemään ja tutkimaan. Toimintaa toteuttavat Suomen Ladun metsämörriohjaajan koulutuksen saaneet ohjaajat.

Metsä on parasta lapselle -koulutuksia, ympäristökasvatuskirjoja ja materiaalia. <http://kelo-concept.fi/metsa-on-parasta-lapselle/>

Metsäpäiväkodit: lasten luontosuhteen lujittaminen ja mielikuvituksen rikastaminen.

Rovaniemen luontokasvatuksen kehittämissuunnitelma 2012–2013. http://www.peda.net/img/portal/2494105/Rovaniemen_luontokasvatuksen_kehittamissuunnitelma_18-10-2012.pdf?cs=1351595833

Rovaniemen luontokasvatushankkeen materiaalipankki päiväkodeille. <http://www.peda.net/veraja/rovaniemi/luontokasvatus/esiopetuslinkit>

Suomen ympäristökasvatuksen seura ry. <http://www.ymparistokasvatus.fi/sykse> ja <https://www.facebook.com/suomenymparistokasvatuksenseura/?fref=ts>

Vihreä lippu -ympäristökasvatusohjelma on käytännönläheinen työkalu lähiympäristön kokemiseen. Kattavan opetusmateriaalin avulla mikä tahansa koulu tai päiväkotikoti voi lähteä herättelemään lasten ympäristöherkkyyttä, kehittämään heidän luontosuhdetta ja vähentämään toiminnan ympäristökuormitusta.

Varhaiskasvatukselliset ulkoleikkikerhot ja metsäkerhot kotona hoidettaville lapsille. Toteutetaan esimerkiksi Rovaniemellä.

Vinkkejä, materiaalia, artikkeleita liittyen lasten luonto- ja ympäristökasvatukseen. <http://www.lapsetluontoon.fi/>

Vinkkejä ympäristökasvatuksen käyttöönottoon: Kurttio, Tuovi (toim.) 1995. Tuulinen polku. Muistiinpanoja ympäristökasvatuskokeilusta, s. 134–135.

Ympäristökasvatustahojen tuottamaa materiaalia. <https://mappa.fi/fi/etusivu>

LIITTEET

Liite 1

Kyselyn saatekirje kunnallisille varhaiskasvatusyksiköille. Yksityisille päiväkodeille saatekirje oli muuten sama, mutta tekstissä ei ollut mainintaa tutkimusluvan saamisesta Rovaniemen kaupungilta.

Hyvä varhaiskasvattaja,

Kyselyn tarkoituksena on selvittää, millaista ympäristökasvatusta Rovaniemen päiväkodeissa toteutetaan sekä millaisena kasvattajat kokevat ympäristökasvatuksen. Ympäristökasvatuskysely on osa opinnäytetyötäni. Opiskelen Lapin ammattikorkeakoulussa sosionomiksi ja suuntaudun opinnoissani lapsiin ja nuoriin sekä varhaiskasvatukseen.

Kysely tehdään jokaisessa Rovaniemen päiväkodissa (yksi vastaaja/päiväkoti) ja vastaamisellasi on suuri merkitys, jotta saamme kattavan käsityksen ympäristökasvatuksesta alueella. Olen saanut kyselyyni tutkimusluvan Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatuspalvelujen päälliköltä Tarja Kuoksalta.

Pyydän Sinua tai jotakuta muuta päiväkotinne työntekijää vastaamaan kyselyyn sivulla:

<https://www.webropolsurveys.com/S/7DooD74oCD18B4B1.par>

30.10.2015 mennessä. Klikkaa linkkiä tai kopioi se nettiselaimesi osoitekenttään. Tarkemmat ohjeet vastaamiseen löytyvät kyselysivulta. Vastaamiseen menee noin 15 minuuttia. Antamasi vastaukset käsitellään nimettöminä ja ehdottoman luottamuksellisesti.

Jos Sinulla on kysyttävää kyselystä tai sen aiheesta, ota yhteyttä minuun: 0400-xxx xxx tai sähköpostitse xxxx.

Suuri kiitos Sinulle ajastasi!

Ystävällisin terveisin *Krista Kuusela*

Liite 2 (4 sivua)

Kyselylomake

Kysely ympäristökasvatuksesta Rovaniemen päiväkodeissa

Kyselyn tarkoituksena on selvittää, millaista ympäristökasvatusta Rovaniemen päiväkodeissa toteutetaan sekä millaisena kasvattajat kokevat ympäristökasvatuksen. Kysely liittyy opinnäytetyöhöni, jota teen Lapin ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa. Opinnäytetyötäni ohjaavat lehtorit Timo Marttala ja Raimo Vähäniikkilä.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on kasvattaa lapsista elintavoiltaan vastuullisia, luonnosta ja muusta ympäristöstä välittäviä kansalaisia, joilla on omakohtainen terve suhde ympäristöönsä sekä herkkyyttä ympäristössä tapahtuville ilmiöille. Tavoitteena on saada lapset ymmärtämään, että he ovat osa luontoa ja että he voivat itse vaikuttaa, jolloin syntyy halu huolehtia ympäristöstä.

Vastausohjeet: Suurimmassa osassa kysymyksistä on vastausvaihtoehdot, joista voit merkitä yhden sopivimman. Kun kysymyksessä ei ole vastausvaihtoehtoja, kirjoita vastauksesi sille varattuun tilaan (tila on poistettu liitettä varten). Ensimmäisessä kysymyksessä on lueteltu monia erilaisia ympäristökasvatustoimia, joiden jokaisen kohdalle tulee vastata jotain. Tutkimuskysymyksiä on yhteensä 10 kappaletta.

1. Millaisia ympäristökasvatukseen liittyviä asioita päiväkodissanne toteutetaan?

	Toteutuu noin kerran viikossa tai useammin	Toteutuu noin kerran kuukaudessa	Toteutuu noin kerran lukukaudessa tai harvemmin	Ei toteudu	En osaa sanoa
Luonnossa liikkuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Retket erilaisiin ympäristöihin (myös rakennettu ympäristö)	☐	☐	☐	☐	☐
Erilaiset aistiharjoitukset	☐	☐	☐	☐	☐
Lintujen tai muiden eläinten talviruokinta	☐	☐	☐	☐	☐
Metsämörritoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
Kasvien kasvatusta tai hoitoa	☐	☐	☐	☐	☐

Luontoon liittyvät sadut, lorut tai laulut	☐	☐	☐	☐	☐
Luontoon liittyvät leikit tai pelit	☐	☐	☐	☐	☐
Luonnonmateriaalien hyödynnys esim. kädentöissä	☐	☐	☐	☐	☐
Ympäristökokemusten jakaminen toisten kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Luonnon havainnointi (esim. Luontoliiton kevätseurantaan osallistuminen)	☐	☐	☐	☐	☐
Ympäristötaiteen teko	☐	☐	☐	☐	☐
Ympäristön tutkiminen tai erilaiset kokeet	☐	☐	☐	☐	☐
Tutkiva oppiminen, esim. Case Forest -toiminta	☐	☐	☐	☐	☐
Eläinten jälkien ja jätösten etsiminen ja tutkailu	☐	☐	☐	☐	☐
Ympäristötiedon lisääminen (mm. tietoa kasveista, eläimistä, luonnonilmiöistä)	☐	☐	☐	☐	☐
Lasten kanssa keskustelu ympäristöstä huolehtimisesta ja luonnon kunnioittamisesta	☐	☐	☐	☐	☐
Lasten osallisuus ympäristöasioissa (mm. aktiivinen vaikuttaminen omaa ympäristöä koskeviin asioihin)	☐	☐	☐	☐	☐
Huolenpito omasta lähiympäristöstä (esim. roskien keruu, pihan hoito)	☐	☐	☐	☐	☐
Luonnonvarojen säästäminen (esim. sähkön ja veden käytön vähentäminen)	☐	☐	☐	☐	☐
Jätteiden lajittelu lasten kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Jätteiden kierrätys (esim. käyttö kädentöihin)	☐	☐	☐	☐	☐
Jätteiden syntymisen vähentäminen (esim. paperin käyttö säästeliäästi)	☐	☐	☐	☐	☐
Kirpputorien järjestäminen tai tavaravaihtopäivät	☐	☐	☐	☐	☐
Lähiruokaa tai luomuruokaa tai reilun kaupan tuotteita	☐	☐	☐	☐	☐
Kasvisruokavaihtoehto tai kasviruokapäiv(i)ä	☐	☐	☐	☐	☐
Vihreä lippu -ohjelmaan osallistuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Päiväkodeille suunnattu Kestävän kehityksen opas (Keke päiväkodissa) käytössä	☐	☐	☐	☐	☐

Koulutusta henkilökunnalle ympäristökasvatuksesta tai -asioista	☐	☐	☐	☐	☐
Valittu ympäristöasioista vastaava henkilö tai ryhmä	☐	☐	☐	☐	☐
Tehty oma ympäristöohjelma (kestävän kehityksen suunnitelma)	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhemmille tiedotusta ympäristö(kasvatus)asioista	☐	☐	☐	☐	☐
Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan ympäristökasvatuksen tai -asioiden edistäminen	☐	☐	☐	☐	☐

2. Näkyykö ympäristökasvatus päiväkotinne toiminnassa vielä jollain muilla tavoilla? Miten?

3. Toteuttavatko ympäristökasvatusta päiväkotinne työntekijöistä

☐ Kaikki
 ☐ Noin puolet
 ☐ Muutama
 ☐ Ei kukaan
 ☐ En osaa sanoa

4. Toteutatko Sinä ympäristökasvatusta päiväkodissanne?

☐ Kyllä
 ☐ En

5. Miten ympäristökasvatus toteutuu mielestäsi päiväkodissanne?

☐ Erittäin hyvin
 ☐ Hyvin
 ☐ Huonosti
 ☐ Erittäin huonosti
 ☐ En osaa sanoa

6. Miten haluaisit kehittää työpaikkasi ympäristökasvatusta?

7. Jatka lausetta: Ympäristökasvatuksen toteutus on mielestäni...

8. Koetko ympäristökasvatuksen haasteellisena?

☐ Kyllä
 ☐ En
 ☐ En osaa sanoa

9. Ole hyvä ja perustele edellinen vastauksesi (kysymys nro 8.)

10. Haluatko kertoa vielä jotain aiheeseen liittyen? Esim. lisää kokemuksiasi ympäristökasvatuksen toteutukseen liittyen.

Lopuksi pyydän antamaan muutamia taustatietoja vastausten tilastollista ryhmittelyä varten.

11. Päiväkodin nimi (vain vastausten käsittelyä varten, tieto ei tule julkiseksi)

12. Päiväkodin koko, jossa työskentelet

- ☐ Alle 20 lasta ☐ 21-60 lasta ☐ 61-100 lasta ☐ 101-140 lasta ☐ Yli 141 lasta

13. Päiväkoti, jossa työskentelet

- ☐ Kunnallinen ☐ Yksityinen

14. Ammatillinen koulutuksesi

- ☐ Ei ammatillista koulutusta ☐ Ammattikurssi tai muu lyhyt ammatillinen koulutus ☒ Toisen asteen koulutus ☐ Opistotasoinen koulutus ☐ Yliopisto- tai korkeakoulututkinto

15. Päiväkodin ammattiryhmä, jossa työskentelet

- ☐ Päiväkodin johtaja ☐ Lastentarhanopettaja ☐ Lastenhoitaja ☐ Päiväkoti-apulainen ☐ Joku muu, mikä?

16. Sukupuolesi

- ☐ Nainen ☐ Mies

17. Ikäryhmäsi

- ☐ 18-25 vuotta ☐ 26-35 vuotta ☐ 36-45 vuotta ☐ 46-55 vuotta ☐ 56-65 vuotta ☐ Yli 65 vuotta